7md

Kultūros savaitraštis „7 meno dienos“ | 2023 m. gruodžio 1 d., penktadienis, Nr. 40 (1489) | 1,90 Eur | www.7md.lt

D*ailė* | **M***uzika* | **T***eatras* | **K***inas* | **F***otografija*

Jau laikas prenumeruoti!
prenumeruoti.lt

2
Aštuntasis Vilniaus fortepijono festivalis

6
Pokalbis su kompozitoriumi Dominyku Digimu

8
Stasys Krasauskas, „Amžinai gyvi“, ekspozicijos fragmentas. 1973–1975 m.
Antrasis pasaulinis karas sovietų Lietuvos dailėje

11
Nauji filmai – „Nukritę lapai“

12
Tomas Vengris apie naujausią savo filmą

Scena iš spektaklio „Teiresijo krūtis“ D. Matvejevo nuotr.

Skausmas dėl neteisybės

„Teiresijo krūtis“ Lietuvos nacionaliniame dramos teatre

Ieva Tumanovičiūtė

Režisierės Lauros Kutkaitės spektaklis „Teiresijo krūtis“ – tarsi į sceną perkelta sąmonė, kurioje susiduria skirtingų balsų ir vaizdinių nuotrupos. Tai, kas tikrovėje atrodo siurrealu, yra sąmonės realybė. Kaip ir visuomenėje, šioje individualioje ir kartu kolektyvinėje sąmonėje aidi įvairių balsų, kurie nori būti išgirsti, šauksmai – spektaklyje praktiškai ir simboliškai naudojamas garsą stiprinantis megafonas. Kokia šios sąmonės, pirmą kartą Lietuvos nacionalinio dramos teatro (LNDT) Mažojoje salėje parodytos lapkričio 17 d., būsena? Ji kenčianti, liūdna, pikta, kovojanti su svetimomis fantazijomis, dėl prieštaravimų patirianti nuolatinę įtampą. Tokia sąmonė girdi ne tik save, bet ir kitus, dažniausiai nuvertinančius ir kritikuojančius balsus. Šios sąmonės tema – lytis ir neteisybė. Jos spalva – tamsiai mėlyna, kaip galinę scenos sieną dengianti aksominė, rafinuotumą ir paslaptį skleidžianti uždanga, jai kontrastą kuria baltos grindys (scenografė Paulina Turauskaitė).

Spektaklyje vaizduojamoje sąmonėje vis dėlto atgimsta ne režisierės interviu įvardytų moterų siurrealisčių kūriniai, o Guillaume'o Apollinaire'o (1880–1918) siurrealistinė pjesė „Teiresijo krūtys“. Jos idėja rašytojui kilo dar 1903-iaisiais, papildyta karo patirtimis ji pastatyta 1917 metais. Pjesės pratarmėje pirmą kartą pavartotas siurrealizmo terminas. Apollinaire'as priklausė XX a. pirmos pusės Paryžiaus avangardistų ratui, kūrusiam naujas to meto meno formas. Jis buvo ne tik rašytojas, bet ir meno kritikas. Jo lietuviškai išleistoje poezijos rinktinėje „Mirabo tiltas“ (iš prancūzų kalbos vertė Linas Rybelis, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2020) pateikiamas manifestas „Naujoji dvasia ir poetai“ (1917), jame teigiama, kad „[N]aujumo esmė – nuostaba. Naujosios dvasios esmė – irgi nuostaba“ (p. 217). Tačiau naujumas neatsiranda iš niekur. Kaip ir į jo eilėraščius be skyrybos ženklų, svyruojančius tarp tradicijos ir naujumo, yra įaugę antikinių ir kitų didžiųjų vyrijos pasakojimų herojai ir elementai, taip ir pjesėje pasitelkiamas Teiresijo – aklo antikos pranašo, paversto moterimi, – vaizdinys. Tai ribinė figūra, balansuojanti tarp aklumo ir regėjimo, vyro ir moters, gyvųjų ir mirusiųjų, dievų ir žmonių pasaulių.

Pjesės siužetas paprastas – Tereza pavirsta vyru ir dingsta būti politiku, kareiviu, menininku ir t.t. Kaip jai sekasi šie vaidmenys, nematome, tik stebime, kaip jos vyras prigamina milžinišką skaičių (40 049) naujos kartos vaikų. Kaip manifeste teigia Apollinaire'as: „Lygiai taip pat galima išsakyti menamą tiesą, kuri stebina, nes lig šiol dar niekas nebuvo drįsęs jos

Nukelta į 3 psl.

Paklūstantys fortepijonui

Skamba aštuntasis Vilniaus fortepijono festivalis – jubiliejinė dovana Vilniui

Rita Aleknaitė-Bieliauskienė

Maximiano Valdés, Mūza Rubackytė ir Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras

Maxim Lando ir Janice Carissa

Guoda Gedvilaitė

D. Matvejevo nuotraukos

Lapkričio 18 – gruodžio 2 d. Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje siaučia fortepijono meno virusas. Pasireiškia jis labai įvairiomis formomis. Tai neląstelinės sandaros garso gyvybės formos, galinčios daugintis ir augti ne tik praktikuojančio muziko terpėje ir aplinkoje. Jos paplitusios visur, kur gimsta muzikos gyvybė. Fortepijono specialybės Lietuvos muzikos mokyklose 8–9-ajame XX a. dešimtmečiuose mokėsi daugiausia mokinukų. Ką jau kalbėti apie tai, kad visais laikais juo skambindavo visų muzikos sričių profesionalai. Tai instrumentas, kurio mene išgirstame ilgo, vingiuoto, ir ne tik Europos kultūros istorinio kelio šaukinius.

Išsakysiu šiandien svarbią mintį: pasaulietinė, klasikinė muzika tapo visuomenės elito būtinu komponentu, rodančiu bet kurios pasaulio valstybės valdymui tinkamus protinius gebėjimus. Todėl Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatės pianistės Mūzos Rubackytės jau aštuntą kartą inicijuotas fortepijono muzikos festivalis labai prasmingai nusilenkė paveldui ir dabarčiai. Ir, be abejonės, scenose karaliaujančiam fortepijonui – šių metų festivalis pavadintas „Dedikacija JAM“.

Tai Rubackytės entuziazmo, vadybinio talento, organizacinio darbo rezultatas – suteikta galimybė mums išgirsti fortepijonui sukurtos muzikos ir įvairių kartų atlikėjų stilius bei pianistines mokyklas. Koncertai atvėrė ne tik XVII–XXI amžių mąstymo, skirtingų meno epochų klodus, bet ir juos bandančių perskaityti, interpretuoti ryškių dabarties atlikėjų įvairovę.

Tenka priminti, kad XVII–XVIII a. rūmuose skambėjo kitokie instrumentai nei šiandieniniai fortepijonai. Tai buvo dar vadinamoji klavyrinė epocha, kurioje karaliavo kitokia garso išgavimo sistema, nedidelį garsą išgaunantys instrumentai – spinetai, klavesinai, klavikordai, harpsikordai, virdžinalai. Tuomet klavyrininko ir vargonininko funkcijos nelabai skyrėsi, nebent vargonų polifonija ir monumentalus stilius. Galime kalbėti apie italų, Nyderlandų, čekų, lenkų, prancūzų, anglų vargonų (klavyro) mokyklas ir stilių. Galop iš XVII a. mus pasiekė iki šiol universaliomis idėjomis stebinančio, muzikos olimpo viršūnėje esančio Johanno Sebastiano Bacho muzika.

Viename festivalio koncertų JAV prizo „Gilmore Young Artist“ 2022 m. laureatė indonezietė Janice Carissa atliko Ferruccio Busoni fortepijonui pritaikytą Bacho Tokatą ir fugą d-moll. Suskambėjo jaunos pianistės atskleista ypatinga vargonų ir naujųjų laikų (XVIII a.) instrumento fortepijono sueitis. Carissa puikia manualine technika valdė instrumentą, kuriuo perteikė dainingumą, bravūrą, plačią dinaminę skalę ir vargoninę koloristiką. Skambėjo tarsi fortepijonu atliekami vargonų registrai – burdonas, *tutti*, *vox coelestis*. Atrodė, kad pianistė siekia klausytojams ir parodyti Bacho nemirtingumą, ir atskleisti fortepijono galias. Kaip ir Enrique Granados, Ferenco Liszto ar Frederico Rzewskio kūriniuose paieškotas spalvingumas atvėrė jau vėlesnių amžių autorių kurtą pasaulį.

Kantilena, arba dainavimas klavišiniu instrumentu, buvo dar Bacho siekiamybė. Ką jau kalbėti apie Wolfgango Amadeus Mozarto ar Josepfo Haydno kūrybą. Kantileną išgirdome pianisto bei dirigento Barry Douglaso koncerte su Lietuvos kameriniu orkestru. Beje, šis koncertas turėjo ir kitą dedikaciją – „In memoriam: Krzysztof Penderecki“. Garsus lenkų kompozitorius šįmet būtų minėjęs 90-metį. Kartu su Douglasu Rubackytė atliko Pendereckio „Čakoną“ (*In memoriam* Jonui Pauliui II, Motiejaus Bazaro aranžuotė fortepijonui keturioms rankoms). Du garso meistrai sukūrė puikų ansamblį – XXI a. kalba grįstą išdainuotą maldą.

XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje fortepijonas tapo visuomenės pamėgtu instrumentu. Jis skamba ir namuose, ir viešose erdvėse. Naujasis instrumentas atlikėjui leido emocijas reikšti labai plačiais ir spalvingais garso potėpiais, atlikti dainingus motyvus, neįprastus sąskambius-harmonijas, daugiabalsę – polifoninę – muziką. Romantizmo epocha subrandino naujos kartos improvizatorius, pianistus virtuozus, kompozitorius – fortepijono dainius, intymių miniatiūrų meistrus.

Šiandieninių pianistų manualinė technika dar patobulėjo. Tai girdėjome Carissos, Guodos Gedvilaitės muzikavime, netgi Mstislavo Rostropovičiaus fondo globojamų jaunųjų pianistų, tarptautinių konkursų laureatų, koncertuose. Tačiau vien dresuotas pirštų bėglumas, piktnaudžiavimas pedalu fortepijoną gali paversti bespalviu plaktukiniu mušamuoju instrumentu. Tai dar ne muzika. Tikrasis pianistinis menas prasideda nuo mąstymo, emocinės brandos, psichofiziologinio išsivystymo. Todėl buvo įdomu klausytis vidines potekstes ir brandesnes emocijas atskleidusių Jorio Mikužio (Fryderyko Chopino Baladė Nr. 3 As-dur), Pijaus Pirogovo (Etiudas Nr. 12 c-moll ir Skerco Nr. 2 b-moll), įdomiai pluoštelį Ferenco Liszo kūrinių klausytojams pateikusio Povilo Norkūno, jaunosios Klėjos Kašubaitės (Chopino Skerco Nr. 1 f-moll). Elžbieta Liepa Dvarionaitė su violončelininke Rugile Juknevičiūte atliko dvi dalis retai grojamos Chopino Sonatos violončelei ir fortepijonui g-moll. Tiesa, violončelė geriau buvo girdima tik antros dalies dialoguose, trečiosios muzika paskendo fortepijono faktūroje.

Festivalį pradėjusios „šiaurietiškos“ programos su Nacionaliniu simfoniniu orkestru, diriguojamu Maximiano Valdéso, poveikis dvejopas. Suomių romantiko, nacionalinės mokyklos giganto Jeano Sibelijaus Penktosios simfonijos atlikimas netapo išskirtinis, veikiau sausai perskaityta partitūra. Ryškesnį įspūdį padarė Ramintos Šerkšnytės „Aisbergas“, minties gelme ir jos išraiška išsiskyręs iš pastaruoju metu girdėtų lietuviškų simfoninių kūrinių. Nepaprastai žavus, šiaurietiškos dvasios, ledo, pašvaistės ir ugningo šokio siautulio prisodrintas norvegų kompozitoriaus Edvardo Griego Koncertas fortepijonui a-moll papirko solistės Mūzos Rubackytės artistiškumu.

Kitame koncerte Griegą interpretavo Petras Geniušas. Skambant jo atliekamai siuitai „Iš Holbergo laikų“ prisiminiau, kad fortepijonas – ne tik „dainingas“, bet ir, kaip įtikino kiti pianistai, daug spalvų gebantis perteikti instrumentas. To man pianisto programoje šį kartą pritrūko.

Ypatinga prancūzų muzika fortepijonui. Joje instrumentas žaižaruoja ir skęsta rūkuose, regimi ir juntami įspūdžiai suskamba visais savitais garso formavimo klaviatūroje būdais. Taip muzikavo Guoda Gedvilaitė. Spalvingai ji atliko du Gabrielio Fauré Ekspromtus, ypač įtraukiančiai pianistiškai sudėtingą Mauriceo Ravelio choreografinę poemą „La Valse“ (autoriaus versija fortepijonui), perteikdama orkestrinės faktūros sodrumą ir ekspresiją.

Lietuvoje solinius koncertus yra surengęs ne vienas iškilus prancūzų pianistinės mokyklos atstovas. Kiekvienas jų formavo impresionistinio stiliaus suvokimą. Šį kartą labai vertėjo ateiti į savotiškai intymų susitikimą su legendine prancūzų pianiste Anne Queffélec ir patirti Erico Satie, Claudeo Debussy ir kitų XX a. pradžios autorių muzikos gelmes.

XX a. fortepijono skambesiui suteikiama naujų spalvų: aštrumo, ritminio brutalumo, atvirų emocijų, šaltų atspalvių. Tai vis epochos atšvaitai. Gedvilaitės, Geniušo ir perkusininkų dueto „Duo Per Gunt“ (Pavelas Giunteris, Guntaras Freibergas) atlikta Bélos Bartóko Sonata dviem fortepijonams ir mušamiesiems – ryškus ir reikšmingas akcentas festivalio repertuare. Kompozicijoje vyrauja ritminis pradmuo. Tai dramatiškas ir ansambliškai sudėtingas kūrinys. Filharmonijos scenoje nugaromis susodintiems pianistams sudėtinga buvo palaikyti kontaktą. Galbūt reikėjo šiek tiek juos pasukti į šonus? Perkusininkams vertėjo jautriau įsiklausyti į partitūrą.

Savitu skambinimo charakteriu pasižymėjo „Gilmore Young Artist“ 2000 m. laureatas Maximas Lando ir priminė XVIII a. prasidėjusią improvizacijos tendenciją, kuri šiais laikais dar kitaip imponuoja jaunajai kartai: skambinama greitai, garsiai, aktyviai, agresyviai, pagaviai, atraktyviai. Tam, matyt, įtakos turi ir džiazas bei populiariajai muzikai būdingi atributai. Lando repertuaras atliepė XXI a. kartos poreikius ir estetinius kriterijus. Puikiai valdoma manualine technika pianistas tiesiog „taškėsi“ klaviatūroje. Išgirdome amerikiečio Lowelo Liebermanno muziką iš baleto „Frankenšteinas“, Georgeo Gershwino „Žydrąją rapsodiją“ (originali versija fortepijonui) bei paties Lando improvizaciją Georgeo Bizet „Arlietės“ temomis. Savo senelio ir švenčių su juo prisiminimais su publika pasidalijęs atlikėjas dar improvizavo ir Konstantino Listovo dainos „Sevastopolio valsas“ tema.

Kai kurių programų finalas publikai dovanojo gražių ir nuotaikingų akimirkų: tarsi prie kalėdinės eglutės skambėjo Friedo Walterio pjesės dviem fortepijonams ir mušamiesiems (Gedvilaitė, Geniušas, Giunteris, Freibergas), Rubackytė muzikavo ansamblyje su talentingais jaunaisiais pianistais, koncertuose išgirdome netikėtų duetų, bisų. Karališkojo instrumento šventė tęsiasi.

B. D.

Skausmas dėl neteisybės

Atkelta iš 1 psl.

pristatyti. Bet sveikas protas anaiptol neprieštarauja tiesai, kitaip ji nebūtų tiesa, netgi menama. Štai kodėl įsivaizduoju, kad, moterims nustojus gimdyti, vyrai galėtų jas pakeisti, aš taip išreiškiu literatūrinę tiesą, laikytiną išmone tik anapus literatūros, ir sukelsiu nuostabą. <...> Kol po dangų nezujo lėktuvai, Ikaro mitas buvo tik menama tiesa. Dabar tai jau ne mitas. O mūsų išradėjai pripratino mus prie didesnių stebuklų nei tas, kuris vyrams priskirtų moterų funkciją gimdyti vaikus. Net pridursiu: kadangi dauguma mitų jau ir dar kaip yra išsipildę, dabar poetas privalo sugalvoti naujų, kad išradėjai savo ruožtu galėtų juos įgyvendinti“ (p. 218).

Prieš šimtą metų ši lyčių vaidmenų kelionė atspindėjo sufražisčių, iškovojusių moterims balsavimo teisę, judėjimą. Šiandien po kelių feminizmo bangų Vakaruose ir visko, kas per tą laiką įvyko pasaulyje, nors matome, kad žmonija linkusi ir regresuoti – kai kurios žmogaus teisės (pvz., teisė į abortą) iš naujo imamos svarstyti, – požiūris į lytį bent teoriniu lygmeniu gerokai prasiplėtė. Šiandien Tereza ir jos vyras labiau primena aidus iš praeities, kurie vis dar veikia scenoje vaizduojamą sąmonę, kelia jai kančią ir neleidžia išsilaisvinti.

Savoms taisyklėms ir asociacijoms paklūstantį sąmonės pasaulį scenoje kuria penki aktoriai, kurie akimirksniu virsta viena ar kita scenai reikalinga figūra ir pranyksta. Jų veidus, tarsi teatro praeitį menančių artistų, savotiškomis kaukėmis paverčia visiems nupiešti ploni, pakelti antakiai. Ypatingu dėmesiu aktorių kūno raiškai pasižyminti Kutkaitės kūryba „Teiresijo krūtyje“ priartėja prie šiuolaikinio šokio. Aktoriai dažnai juda sąlygiškai, mechaniškai kartoja judesius, įterpia šokio žingsnius, atlieka skulptūriškas pozas, jų santykiai išreiškiami duetiniais šokiais (choreografė Agnietė Lisičkinaitė). Judesio raiška tampa stipresnė už žodinę, sudarytą iš Apollinaire'o pjesės frazių ir spektaklio kūrėjų intarpų. Jiems būdingas žodžių žaismas nebūtinai turi prasmę, o kaip tik siekia iš jos išmušti. Tad verčiau klausti, ką byloja kūnai ir choreografija.

Terezą, virtusią Teiresiju, ir jos vyrą, tapusį moterimi, vaidina aktoriai Aistė Zabotkaitė ir Domantas Starkauskas – jų aukštos, liaunos figūros, ilgi plaukai kuria išorinį panašumą, tačiau jų raiška skirtinga. Zabotkaitės Terezos-Teiresijo kūnas byloja maištą – jos judesiai ryžtingi, platūs, aštrūs, persmelkti pasipiktinimo. Starkausko kuriamo Terezos vyro kūnas iš pradžių sustingęs, pasyvus, apatiškas, vėliau pereina prie švelnių ir aptakių judesių. Rytis Saladžius vaidina

Dalia Michelevičiūtė ir Aistė Zabotkaitė spektaklyje „Teiresijo krūtis“

gydytoją, psichologą, pabrėžiamas jo tvirtas torsas, autoritetą ir galią liudijanti laikysena, vėliau ištirpstanti šokyje. Įdomus Zabotkaitės ir Dalios Michelevičiūtės duetas, kaip jaunesnės ir vyresnės Terezos, dukters ir motinos ar skirtingų kartų moterų šokis. Michelevičiūtės veikėjos judesiai, jų lengvumas ir elegancija, sportinių šokių žingsneliai byloja ją norint išsaugoti anksčiau tik „moteriškumui“ priskiriamą raišką.

Kutkaitės spektakliams būdingas stilistinis disonansas: subtili, poetiška ir paslaptinga jų estetika staiga pertraukiama provokatyviomis interakcijomis su publika ar šiurkštesne aktorių raiška. Ankstesnis režisierės spektaklis „Sirenų tyla“ (LNDT, 2022) turėjo kabaretinio aktorių šėlsmo ir šiurkštaus humoro elementų, o „Teiresijo krūtyje“ vaizduojama sąmonė iš pradžių pagimdo savo pačios kritikę – moterį, skubančią žiūrovams pasakyti, kad šis jaunų kūrėjų darbas yra nesąmonė, kaip ir visas feminizmas. Ji žino, kas yra gera moteris: moterų mūzų skulptūros puošia teatro fasadą ir baseiną fojė. Ko jaunos kūrėjos dar norinčios? Argi jos nepatenkintos vyrų joms sukurtais gražiais pavidalais? Aktorės Vitalijos Mockevičiūtės įkūnijamas balsas, į megafoną šaukiantis savo girdėtą ir banalų požiūrį, bei kiti jos kuriami veikėjai, atstovaujantys „tradicinėms vertybėms“, žinantys vieną teisingą moters, vyro ir šeimos modelio variantą, atstoja Apollinaire'o pjesės kolektyvinį veikėją – Zanzibaro liaudį. Šis balsas liūdina spektaklyje vaizduojamą sąmonę, negalinčią autoritariškai jo nutildyti.

Sąmonei nurimus, jos paviršiuje iškyla sulėtintai tarsi astronautai Mėnulyje vaikštančios dvi moterys, klausydamosi garsų, sklindančių iš lobio ieškojimo aparatais tapusių megafonų. Jų murmesys virsta griausmu. Kompozitorės Agnės Matulevičiūtės muzika – svarbi spektaklyje kuriamos sąmonės dalis, pabrėžianti jos įtampą, pranašaujanti grėsmes, esanti aktorių judesio partnerė.

Nei Apollinaire'o pjesėje, nei Kutkaitės spektaklyje nepamatome, kas bus toliau, kai apsikeitę vaidmenimis, permąstę save moteris-vyras ir vyras-moteris sugrįžta vienas pas kitą. Kokia ta naujoji būtis ir visuomenė? Rašytoja Hélène Cixous dar 8-ajame dešimtmetyje siekė išsivaduoti iš patriarchalinio mąstymo binarinėmis opozicijomis (pamatinė jų – vyras / moteris, iš to kyla ir kitos: aktyvumas / pasyvumas, protas / jausmai, menas / gamta ir t.t.) ir rašymo jomis. Todėl apsikeitimas vaidmenimis toje pačioje galios sistemoje galiausiai pasiekia akligatvį. Filmas „Tár“ (rež. Todd Field, 2022) parodo, į ką tai gali išvirsti: aukštą poziciją pasiekusi ir norinti ją išlaikyti moteris dirigentė įsitraukia į nusikalstamus galios žaidimus. Vis dėlto apsikeitimas vaidmenimis gali tapti pirmu žingsniu į išsivadavimą, ir kiekvienai kartai, kiekvienam kūrėjui, matyt, reikia jį žengti iš naujo, nors tiek sykių tai jau buvo padaryta. Galima prisiminti pagrindinį Virginios Woolf romano „Orlandas: biografija“ (1928) veikėją, trisdešimt metų pragyvenusį kaip vyras, o po to virtusį moterimi; jis ne tik patiria skirtingas lytis, bet ir peršuoliuoja įvairias epochas bei kraštus.

Lietuvos scenoje lyties klausimą apmąstė režisierė Kamilė Gudmonaitė spektaklyje „Trans Trans Trance“ (OKT, 2017), scenografė ir režisierė Lauryna Liepaitė spektaklyje „Su(si)tikimas“ („Low Air“, 2018) bei šiuolaikinio šokio kūrėjai. Kutkaitės spektaklyje galima įžvelgti estetinių nuorodų į 2022 m. „Sirenų“ festivalyje parodytą Phios Ménard darbą „Sausasis sezonas“ (2018), kuriame moterys perėmė vyrų gestus, o galiausiai išdraskė ir vandeniu nuplovė patriarchalinę galios sistemą simbolizavusią scenos konstrukciją. Darosi aišku, kad dalis moterų (ir vyrų, ir translyčių, ir interlyčių, ir nebinarinės tapatybės asmenų) ne tik nori lygių teisių su privilegijuotaisiais heteroseksualiais baltaodžiais vyrais toje pačioje sistemoje, bet apskritai siekia kažko kito. Kitokio bendravimo, kitokių santykių, kitų struktūrų. Patriarchatas yra blogai, tačiau kokia ateities vizija? Kaip teigia feministė rašytoja ir mokslininkė bell hooks knygoje „Viskas apie meilę. Nauji požiūriai“ (iš anglų kalbos vertė Virginija Kulvinskaitė, Kitos knygos, 2023) meilė kaip veiksmas, apimantis sau, kitam žmogui ir bendruomenei „<...> atvirai ir nuoširdžiai rodom[ą] rūpestį, prisirišimą, atsakomybę, pagarbą, įsipareigojimą ir pasitikėjimą“ (p. 39), kurios tikslas – dvasinis augimas ir kuri yra nesuderinama su jokiu psichologiniu ar fiziniu smurtu, gali būti vienas iš pasipriešinimo patriarchalinei sistemai būdų.

Vilniaus teatre „Lėlė“ 2012 m. režisieriaus Gintaro Varno pastatytose Apollinaire'o „Teiresijo krūtyse“ su įspūdingomis Julijos Skuratovos lėlėmis ir jas šokti užkrečiančia Vidmanto Bartulio muzika buvo akcentuojama paties meno, jo istorijos, menininkų (vyrų!) modernistų ir jų manifestų tema bei politinis aspektas: spektaklyje pasirodė to meto Lietuvos politikų galvos. Kutkaitės „Teiresijo krūtyje“ susitelkiama į scenoje vaizduojamai sąmonei skausmingą lyties, tiksliau, neteisybės, aspektą. Spektaklis neparodo tikrovės vizijos griuvus patriarchalinei galios sistemai, paremtai išnaudojimu, silpnesnio ir stipresnio, žemesnio ir privilegijuoto, paklūstančiojo ir valdovo hierarchija, tačiau atveria prieštaras, su kuriomis susiduria ta(s), kuri(s) nori iš to išsivaduoti. Išsilaisvinimas nėra nei lengvas, nei neskausmingas procesas. Jis kyla iš neteisybės pojūčio, iš stipraus pykčio, kuris išoriškai nėra patrauklus, bet ardanti jo jėga gali leisti sukurti ką nors geresnio.

Spektakliuose „Fedros meilė“ (OKT bei Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2021), „Sirenų tyla“ ir „Teiresijo krūtis“ jungdama teatro ir šiuolaikinio šokio raiškos priemones Kutkaitė nuosekliai plėtoja savo braižą ir balsą, kalbantį apie šio pasaulio neteisybes, kurias patiria moterys. Pritariant šiai kovai prieš neteisingą pasaulį, apima noras išvysti tikrovės, kurios siekiama, viziją ir iš spektaklio pajusti, kas įkvepia režisierę. Kad ir žiūrovai, užuot dar kartą prisiminę Apollinaire'ą, susipažintų, tarkim, su moterimis menininkėmis siurrealistėmis, kurios ir vėl liko paraštėse.

D. Matvejevo nuotraukos

Vitalija Mockevičiūtė, Domantas Starkauskas ir Rytis Saladžius spektaklyje „Teiresijo krūtis“

Jaustis girdimai

Pokalbis su kompozitore ir atlikėja Jūra Elena Šedyte

Jūra Elena Šedytė R. Masilionio nuotr.

Kristupas Antanaitis

Kompozitorės, vokalistės, improvizatorės Jūros Elenos Šedytės vardas dažnai matomas įvairių festivalių programose. Kūrėjos siekis „suprasti, kaip muzika paveikia žmogų“ tampa jos išskirtinumo paraiška.

Jūros Elenos paieškų kelias prasidėjo Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje, Mārtiņo Viļumo kompozicijos klasėje. Studijos suteikė galimybę per „Erasmus“ mainų programą tobulintis Vienos muzikos ir atlikimo meno universitete, specializuotis elektroakustinės kompozicijos srityje. 2020 m. kompozitorė įgijo muzikos kūrybos magistro laipsnį Ritminės muzikos konservatorijoje Kopenhagoje. Menininkė taip pat rengia solo pasirodymus, kuriuose atlieka muziką balsu ir elektronika („Ready When You Are“, „No Room will be Empty if Your Brain is Full“, „Dinosaurs for Ana“), tyrinėja įvairias psichologines bei socialines temas, neretai pasitelkia vaizdo, judesio elementus, bendradarbiauja su tokiais šiuolaikinės muzikos kolektyvais kaip „Twenty Fingers Duo“, „Synaesthesis“, „Fluorescence“ bei elektroninės muzikos leidybos kompanijomis „Isla to Isla“ ir „Kontrapunkt“. Šiais metais su Kauno menininkų namais kuruoja ir organizuoja elektroakustinės muzikos ciklą NICHE.

Kaip kito jūsų požiūris į muziką nuo tada, kai pradėjote ją studijuoti, iki dabar, kai esate profesionali kompozitorė?

Muzika dalyvauja mano gyvenime nuo mažens, intensyviai stengiausi, kad ji būtų šalia. Nuo grojimo fortepijonu, improvizavimo, dainelių ar poezijos kūrimo galiausiai priėjau iki M.K. Čiurlionio menų mokyklos. Ten pajutau stiprų pašaukimą. Aiškinausi, kas tai yra, ir tai nuvedė iki Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA). Su akademine kompozicija susipažinau menų mokykloje studijuodama pas Gintarą Samsoną. Jis didelį dėmesį skyrė tembrų paieškoms, plėtotei, perstruktūravo mano suvokimą, kas yra muzikos kūryba, nes iki tol į tai žiūrėjau gana paprastai. Mokykloje mokėmės ir kūrinių analizės, teorijos, polifonijos, tai padėjo suvokti, kaip veikia muzika, kaip sąveikauja instrumentai. Ilgainiui pajutau, kad esu gana užsisklendusi akademinės muzikos srityje. Mano draugai domėjosi kitomis sritimis, pavyzdžiui, džiazu ar elektronine muzika. Į džiazo vandenis nelipau, o elektroakustinė muzika tapo lauku, kuriame aš vis dar randu įkvėpimą, įdomių kompozicinių atradimų.

Studijavote Lietuvoje, Austrijoje, Danijoje. Ko išmokote skirtingose mokyklose?

Taip, tai labai skirtingos mokyklos. Vienoje buvau tik pusmetį, tačiau pedagogai sutelktai iš pagrindų sugebėjo įskiepyti atidumą elektronikai, pradedant kurti paprastą, elektroninį garsą ir gana akademiškai, laipsniškai formuojant visokiausias struktūras, koncepcijas. Labai ir nenutolau nuo to, ką dariau LMTA, bet gal atidžiau pažvelgiau į „įrankius“. Tuo metu buvau susikoncentravusi į savo pačios balsą, mane pradėjo dominti performatyvioji ir solo kūryba. Pasisėmusi žinių grįžau į LMTA, baigiau studijas su privalomu kūriniu styginių orkestrui.

Bet pajutau, kad man reikia kažko kito. Mane domino improvizacija, ji gali plačiai išsiskleisti įvairiose muzikos sferose. Taip atradau Ritminės muzikos konservatoriją Kopenhagoje. Ten yra klasikinė karališkoji konservatorija, o aš įstojau į alternatyviąją. Tai buvo mano mąstymą visiškai keičiantis ir iš rėmų išlaisvinantis laikas. Toji aplinka, kurioje atsidūriau, skatino eksperimentuoti, nesvarbu, kokios esi specialybės: ar tai būtų garso dizainas, ar džiazas, ar popmuzikos kūryba, ar akademinė (*score writing*) – eksperimentavimo dvasia yra esminė. Per tai atsiranda pagarba, tolerancija bei smalsumas tarp studentų ir dėstytojų. Buvo daug diskusijų, komentuodavome vieni kitų darbus, dalindavomės įžvalgomis. Būti atviram savo kolegų nuomonei ir priimti tai kaip pamoką, pagarbiai išklausyti, sugebėti argumentuoti – dalykai, kurių verta pasimokyti. Kopenhagoje išmokau improvizuoti. Ši kūrybinė metodika mano muzikoje iki šiol labai ryški.

Gal niekuomet ir nesilaikėte akademiškumo?

Labai džiaugiuosi, kad išmanau akademinę kalbą ir jaučiu didelę pagarbą šiai muzikos sričiai. Gerbiu klasiką ir ja žaviuosi. Elektroninė muzika taip pat gali puikiai formuotis akademinėje terpėje. LMTA elektroninė muzika – gana naujas dalykas. Kompozicijos katedros docentas Mantautas Krukauskas deda dideles pastangas, kad ji išsiskleistų į didelį mokslo lauką, kompozitorius Mykolas Natalevičius perteikia tas idėjas ir žinias – jie abu yra puikūs pedagogai. Nors elektroninės muzikos kūryba auga, Kompozicijos katedroje ji vis dar yra alternatyva.

Dauguma kūrėjų turi savo mėgstamus kompozitorius, kuriuos laiko savotiškais idealais. Ar yra toks, kurį laikote neginčijamu autoritetu?

Suvokiu, kas man daro įtaką ir žavi, tačiau stengiuosi žvalgytis aplink, matyti daug įvairių pavyzdžių. Tiesa, vieną autoritetą galiu išskirti – tai mano dėstytojas Viļumas, kuris mane labai palaikė, ypač esant situacijoms, kai jaučiausi nesuprasta. O jo kūryba man yra pavyzdys, kaip elektronikos metodai gali įkvėpti instrumentinės muzikos komponavimą. Po jo paskaitų jausdavausi atgavusi motyvaciją, įkvėpta pasitikėti savo kūrybiniu polėkiu, noru judėti pirmyn.

2017 m. kartu su Andriumi Šiuriu sukūrėte muziką Živilės Virkutytės judesio ir interaktyvių sensorinių projekcijų monospektakliui „Rozetos akmuo“. 2019 m. su kūrybine grupe pristatėte „Operomanijos“ prodiusuotą garso patyrimą „Glaistas“ buvusiame Vilniaus gete. 2020 m. už šią „Metų patirtį teatre“ buvote nominuoti „Auksiniam scenos kryžiui“. Kiek jūsų gyvenime yra teatro?

Kai gavau „Operomanijos“ kvietimą kurti operą, jau žinojau, kad netrukus keliausiu studijuoti svetur. Bet darbas nuotoliu manęs negąsdino. Po pustrečių metų kūrybinio proceso opera išsivystė į garso patirtį „Glaistas“, kurią parodėme buvusiame Vilniaus gete. Tas kūrinys išgyveno įvairių metamorfozių. „Operomanija“ buvo ta vieta, kuri leido skleistis man kaip kūrėjai ir atlikėjai, nes aš ir dabar atlieku vieną „Operomanijos“ kūrinį – muzikinį performansą „Sporto grupė“, turintį operos bruožų. Su kūrybiniais bendraminčiais diskutuojame, kas yra opera, ką ji išgyvena, kaip transformuojasi. Nacionaliniame operos ir baleto teatre pristatėme „TikTok“ operą „Planeta Deluxe“, tai buvo didžiulis kūrybinis užmojis. Premjera įvyko, o mes iki šiol mąstome apie to kūrinio plėtrą. Tad teatro mano gyvenime yra nemažai.

Pernai įvyko tarpdisciplininio šiuolaikinio baleto spektaklio „Orfėjas, Euridikė“, kurio choreografiją pagal jūsų ir Alberto Navicko muziką sukūrė Martynas Rimeikis, premjera. Naujausia jūsų premjera – muzika šiemet parodytam Vilniaus mažojo teatro spektakliui „L. YRA S.“ pagal Shakespeare'ą (autorė Gabrielė Labanauskaitė). Kokie tai kūriniai ir kaip sekėsi kūrybinis bendradarbiavimas su choreografu Rimeikiu bei režisiere Greta Štiormer?

Patirtys įdomios ir skirtingos. Rimeikis dėl laiko stokos repeticijose negalėjo intensyviai dalyvauti, bet labai pasitikėjo visa kūrybine komanda. Tai kėlė mūsų motyvaciją ir atsakomybės jausmą. Jis bandė suprasti mūsų muzikinę išraišką ir interpretavo ją šokio kalba.

O su Greta dalinomės panašia patirtimi, tačiau ir mano, ir jos kūryboje pradėjo vykti transformacijos. Čia ir susidūrė mūsų įgūdžiai ir požiūriai, kaip gebame pasitelkti akademinės, klasikinės kūrybos įgūdžius ir visa tai pritaikyti šiuolaikinėse formose. Eksperimentavimas išties mus labai suartino. Nebuvo griežtų ribų tarp režisieriaus ir kompozitoriaus, nebuvo jokių stereotipų, tik draugiškas ir gražus kolegių bendradarbiavimas. Kai dirbu su savo kartos kūrėjais, atsiranda daug žaismės, kuri į procesą įpučia spontaniškumo ir naujų idėjų.

Buvote kelis kartus nominuota įvairiems apdovanojimams. Koks jūsų požiūris į tai?

Nuo visų konkursų ir vertinimų laikausi gan atokiai, nes vieši apdovanojimai mane trikdo. Žinau, kad mano aplinkoje daug talentingų kūrėjų, kurie turi būti pastebėti, tačiau tam tikra prasme yra išskiriami tik keli kūrėjai, o aš manau, kad tai neteisinga. Labai džiaugiuosi dėl kolegų, kurie pelno prizus ir galbūt tada tampa dar labiau matomi ir girdimi. Žinau, kas motyvuoja mane kurti, ir tai tikrai ne konkursai ar apdovanojimai. Mane skatina, pavyzdžiui, bendra kūryba, susikalbėjimas. Didžiausias apdovanojimas man yra jaustis girdimai.

Savo kūryboje derinate akustinius instrumentus su eksperimentinės elektronikos formomis. Jūsų muzikoje gausu performatyvių judesio, vaidybos ir dainavimo elementų, stengiatės juos įtraukti ir į savo pasirodymus, kurie primena *new age* muzikos projektus. Kodėl jums svarbūs tokie elementai kaip modifikuotas fonavimo gaudimas, vibracijos ir dainavimas, kalbėjimas?

Jei šie kompozicijos elementai yra išskiriami, vadinasi, jie pastebimi mano kūryboje. Tačiau aš pati tų priemonių neakcentuoju. Mane domina, kaip muzika gali reikštis, pavyzdžiui, per judesį, vaizdą, kūno pojūčius. Kuriant performatyvią muziką praplatėja įrankių apimtis. Pavyzdžiui, reikia suprasti, kaip veikia įvairūs garsų dažniai, nes jie susiję su kūnu, su psichofizika. Skirtingus garso dažnius galima išgauti skirtingomis raiškos priemonėmis, o tai man visuomet buvo įdomu. Visos minėtos priemonės ateina iš bandymo suvokti, kaip muzika skleidžiasi toje srityje, kurioje susitinka skirtingi meno laukai, jie vienas kitą papildo ir kuriasi sinerginis kūrinys, kai muzika jau nebeatlieka pagrindinio vaidmens. Viskas visuomet priklauso nuo konteksto.

Esate sakiusi, kad jums įdomu suprasti, kaip muzika paveikia žmogų. Ar muzikos poveikis išties toks svarbus?

Manau, kad muzika žmonių gyvenime atlieka didžiulį vaidmenį. Išskirčiau ne tiek muzikos, kiek garsų suvokimo vertę, pasaulio patyrimą per garsus. Kai kurie žmonės yra ypač jautrūs tokiam pasaulio suvokimui, vadinasi, natūraliai jautrūs muzikai kaip visai kitokiam garso patyrimui ir kokybei. Daug kas priklauso nuo garsinių patirčių, garso meno ir konteksto.

Ar dažnai atliekate savo kūrinius ir kuo skiriasi pačiai juos atlikti ir klausytis, kaip atlieka kiti?

Visuomet įdomu stebėti, kaip tavo muziką atlieka kažkas kitas. Kūryba įgauna visiškai kitokią išraišką ir vertę. O savo pačios muzikos atlikimas tampa savotišku save maitinančiu metodu, kai išbandžiusi tam tikrus dalykus suprantu, kuria kryptimi eiti toliau. Man svarbi atlikėjo patirtis ir interpretavimo galimybės. Mane domina atlikėjo-kūrėjo terpė, kurioje negali pasirinkti kažko vieno. Beje, kartais atlieku ir kitų kūrėjų muziką.

Kuo gyvenate šiandien ir kokie jūsų ateities planai?

Šiuo metu tebesu susijusi su kūryba, kuri neapsiriboja tik muzika. Vis dar dirbu su „Operomanija“, inicijuoju įvairius projektus, rūpinuosi albumų leidimu. Vienas jų yra mano solinis, vokalui ir elektronikai. Antras skirtas vokaliniam trio „Edgy Palates“ (kartu su Dainora Aleksaite ir Ieva Parnarauskaite). Trečias – tarpdisciplininio šiuolaikinio baleto kūriniui „Euridikė, Orfėjas“. Solo albumas yra visiškai individualios mano kūrybos apraiška, o visa kita – bendradarbiavimas su kitais kūrėjais. Šiuo metu žvalgausi ir į kitas kūrybines sritis, o mano studijos susijusios su augalų dekoratyviniu apželdinimu. Tad dabar – įdomus mano gyvenimo laikas.

Dėkoju už pokalbį.

Dedikuojama šiuolaikinio žmogaus menkystei

„Patina“ Šiaulių dramos teatre

Ingrida Ragelskienė

Nomeda Bėčiūtė spektaklyje „Patina“ S. Jankausko nuotraukos

Josifas Baliukevičius, Nomeda Bėčiūtė ir Tautvydas Galkauskas spektaklyje „Patina“

Aistė Šeštokaitė ir Tautvydas Galkauskas spektaklyje „Patina“

Vidurio Europa, XX amžius, pokaris, vienas iš absurdo dramaturgijos apologetų griežia dantimis: „Aš jaučiu, kad gyvenimas košmariškas, kad jis sunkus ir nepakeliamas, kaip blogas sapnas. Apsidairykite aplink: karai, katastrofos ir nelaimės, neapykanta ir sutrikimas, priespauda ir mirtis, perspėjantys mus. Žmonės kalba ir nesupranta vienas kito“ (Eugène Ionesco). Pritariamai kinkuoju galva, neapsikęsdama šalia sėdinčios žmogystos buko naršymo telefone nusisuku į traukinio langą, už jo sparčiai į sutemas grimztanti lapkričio 17-oji, penktadienis, XXI amžius, pelkės, kirtimai, pirmas sniegas pakeliui į Šiaulius.

Susikaupiu pjesės skaitymui. Žodis „patina“ – kirtis ant pirmos ar antrosios „a“? Čia man vienai ta dviprasmybė kutena gomurį? Patelės virtimas patina atrodo smarkiai per drąsus pamažu tolstant ne tik kad nuo Vidurio Europos, bet net ir nuo nusmurgusio Vilniaus. O jei tai tik varį padengianti žalsva plėvelė? Tada svarbu, kurį traktuotės kelią pasirinks režisierė: kaip žinome, galimi tik du patinos susiformavimo būdai – natūralus ir dirbtinis. Štai dramaturgė akivaizdžiai linkusi išpažinti dirbtinę patinos apnašų kilmės teoriją: „<...> socialumo įgūdžių nykimą skatina ir spartina dominuojanti vartotojiško gyvenimo būdo įkvėpta tendencija laikyti kitus žmones vartojimo objektais“ (Virginija Rimkaitė). Širdies gilumoje viliuosi, kad režisierė Eglė Švedkauskaitė suteiks viltį ir teisę būti natūraliai evoliucijos metu susiformavusiai „patinių“ atmainai.

Dėl kelio darbų traukinys vėluoja penkiolika minučių, o man nepažinus kelias iki Šiaulių dramos teatro, pasak guglo, pėsčiomis truks tik septyniolika minučių... Ir tada Saulės miestas mane paklaidina. Į spektaklį galiausiai spėju, bet pakeliui tenka kliautis malonių žmonių nuorodomis, paaiškinimais ir net palydėjimu. Į teatrą plūsta žiūrovai, nors Šiauliams žodis „plūsta“ netinka – jie oriai renkasi į savo miesto teatrą, gebantį pasiūlyti kažką unikalaus, turinčio vertę, pritraukiantį pilnutėlę salę žmonių. Tos pačios kraujo grupės, nuoširdžiai lojalią savo gimtosios vietos teatrui publiką, stebėtinai panašią į šiauliečius, esu stebėjusi tik Klaipėdoje, nors šiauliečiai puošnesni ir dauguma solidesnio amžiaus.

Šio vakaro spektaklį kuria ir ilgalaikę teatro ideologiją formuoja jauni žmonės. Šiaulių dramos teatro fojė kojas pakerta jaukus skaitytojų kampas ir dosniai patiekta kultūrinės spaudos šūsnis, kurioje puikuojasi ne vienas „Teatro žurnalo“ egzempliorius. O juk tradiciškai jokiame Vilniaus teatre su žiburiu neaptinkamas, mat vienintelis ir nepakartojamas šv. šiuolaikinio lietuviško teatro spaudinys dažniausiai ramiai dulka redakcijos sandėliuke.

Atkreipiau dėmesį į Šiaulių dramos teatro afišą. Stulbina, kad Šiaurės Lietuvoje yra teatras, savo repertuare sukaupęs apie dešimtį lietuvių dramaturgijos pastatymų ir net radęs vietos vienai šiuolaikinei latvių pjesei. Palyginimui, Nacionalinis Kauno dramos teatras gali pasigirti daugių daugiausia Vydūnu, Antanu Škėma ir Daiva Čepauskaite, o Vilniaus Nacionalinis – Kaziu Binkiu ir Mariumi Ivaškevičiumi. Po pastarajame teatre ką tik įvykusio šiuolaikinės dramaturgijos festivalio „Versmė“ pasidarė truputį aiškiau, kodėl sostinėje, didmiesčiuose funkcionuojantys teatrai jau faktiškai dešimtmetį skelbia dramaturgo mirtį ir švenčia teksto bendrakūrystės įsigalėjimą, – taip paprasčiausiai patogiau, lengviau, pigiau. Nors publikai akivaizdžiai reikia dramaturgo, atrodo, kad žiūrovai vis dar tiki asmenybėmis, visa savo didybe iškylančiomis arba sužlungančiomis po savo teksto našta. Nerandu atsakymo tik į vieną klausimą – kodėl šiuolaikinės nacionalinės dramaturgijos, naujų autorių poreikį supranta ir išnaudoja valstybiniai teatrai regionuose, bet visiškai ignoruoja tas pats visomis prasmėmis nušiuręs Vilnius?

Pavyzdžių toli ieškoti nereikia – ta pati šio vakaro herojė dramaturgė Virginija Rimkaitė yra viena ryškiausių šiuolaikinės lietuvių dramaturgijos asmenybių. Jau minėtoje „Versmėje“ 2018 m. sukurta pjesė skaitymo forma buvo pristatyta prieš kelerius metus. Būdama nuoširdi ir labai geranoriška nacionalinės dramaturgijos procesų stebėtoja, iki visiško formalizmo išsigimusį projektinių naujų pjesių skaitymų žanrą drąsiai galiu įvardinti tikromis naujų pjesių laidojimo apeigomis. Lietuvių dramaturgams turėčiau tik vieną patarimą – nebarstykit savo tekstų abejingiesiems, čiumpantiems juos vieninteliu projektinio finansavimo įsisavinimo tikslu. Iš tikrųjų orus dramaturgas savo tekstą turėtų leisti skaityti tik pačiomis intymiausiomis spektaklio „užstalės“ repeticijų akimirkomis.

Pabaigai – ką išsinešiau po Šiaulių dramos teatro spektaklio „Patina“ premjerinės peržiūros. Įsitikinimą, kad visiškas žmogaus susvetimėjimas pasaulyje, sociume, šeimoje vis dar turi parako įkvėpti jauną lietuvių teatro kūrėjų kartą. Jei ši absurdo teatro kertinė tema, išplėtota praėjusiame amžiuje, vis dar nuoširdžiai jaudina kūrėjus, ją lengvai galima perteikti ir ja užkrėsti spektaklio žiūrovus.

Žinant, koks sudėtingas klasikinių absurdo pjesių santykis su tradicine teatrinės scenos dėžute, ypatinga sėkme laikyčiau „Patinos“ scenografės Onos Juciūtės ir kostiumų dailininkės Elvitos Brazdylytės darbą. Menininkių siekis išsigryninti formas bei suvaldyti scenos erdvę ne su ja kovojant, ją laužant ar neigiant, o kaip tik pabrėžiant jos klasikinį monumentalumą, baltos ir pilkos spalvų kontrasto skambesį, scenovaizdyje ir kostiumuose išnaudojant masyvias, į antikinį teatrą apeliuojančias formas, tampa puikiu scenoje vykstančios šiuolaikinio žmogaus funkcionavimo tragikomedijos įrėminimu.

Išgryninta estetine švara, lakonišku idėjiniu konceptualumu išsiskiria videomenininkės Anetos Bublytės indėlis į „Patiną“. Emociškai talpūs, erdvę įgilinantys videovaizdai išnaudoja ne tik debesų kismą kadre – jais perteikiamas drėgmės, lietaus, audros stichijų koegzistavimas su sceniniu veiksmu bei virtualaus „pakibimo“, veiksmo sulėtinimo, sustabdymo funkcijos kontrolės persikėlimas iš ekrano į sceną.

Naujausias Švedkauskaitės spektaklis Šiauliuose, man regis, glaudžiu idėjiniu, labai asmenišku vidiniu dialogu susietas su vienu pirmųjų menininkės darbų teatre. 2018 m. jos sukurtas spektaklis „Mums viskas gerai“ pagal Dorotos Masłowskos pjesę klaustrofobišką tuometinio Lietuvos rusų dramos teatro Mažąją salę sprogdino prisukamų žmonių-manekenų, žmonių-karikatūrų funkcijos beprasmybe, supriešinta su karinės jaunystės nuotykiais gyvastį palaikančios šeimos močiutės rūpinimusi vienintele žmogiškumo požymiais apdovanota Maža metaline mergaite. Jau prieš penkerius metus tam, kad atrastų gyvo žmogaus grūdą, režisierė su visa jaunos menininkės drąsa ir įžūlumu buvo pasiruošusi beatodairiškai išpreparuoti po sceną žirgliojantį ne-žmogų. Man svarbu matyti ir fiksuoti, kad stulbinantys pastarųjų metų režisierės meniniai pasiekimai ir platus idėjinių, kūrybinių interesų laukas netrukdo Švedkauskaitei mobilizuotis esminių pasaulio sandarą dekonstruojančių temų plėtojimui, ypač drąsiai pasirenkant radikalų meninį tyrimą, eksperimentą atlikti Lietuvos periferijoje. Būtent čia jaunas menininkas susiduria su pagrindiniu iššūkiu – tapti suprantamam, aktualiam ir išgirstam vietos žmonių.

Šiaulių dramos teatro aktorės Nomedos Bėčiūtės sukurtą Motinos vaidmenį galima vadinti didele „Patinos“ sėkme. Motina iš esmės įcentruoja spektaklio veiksmą, tampa ne tik prigimtine šio žmogiškojo pragaro kūrėja, gimdytoja, valdove, funkcionavimo palaikytoja, bet ir esmine veiksminio alogizmo, vidinio susidvejinimo, beprasmio veiksmų išpildymo sąlyga. Faktiškai visi kiti spektaklio personažai tėra mažiau ar daugiau iškraipytas, antrinis arba tretinis Motinos atspindys, kopija, dublikatas. Ji vienintelė nestokoja energijos ir valios būti šioje antihumaniškoje terpėje be deguonies ir būtent ji nutiesia emocinį ryšį į žiūrovų salę. Priversti spektaklio žiūrovus pasijusti pagrindinės herojės atspindžiais, pro scenos veidrodžio iškraipymus atpažinti savyje šaltakraujiškai funkcionuojančiam monstrui tapačius bruožus, atpažinimo baimę nuslopinant spontanišku juoku, – retai šiuolaikiniame teatre stebimas aktorinės meistrystės paveikumo fenomenas.

Spektaklio fabulą „Patinoje“ į priekį stumia personažų dialogai, dramaturgė Rimkaitė maksimaliai išnaudoja emocijų ir turinio stokojančios, tuščios kalbos efektą, dekonstruodama kalbines, socialines klišes, spektaklio tekstą įkraudama filosofiniu turiniu. Prarasta asmeninė, individuali tapatybė, žmogiškos komunikacijos neįmanomybė, visiška aplinkinio pasaulio baimė, ribinė žmogaus vienatvė, dvasinė tuštuma, susvetimėjimas – tai vis ta pati klasikinė patinos apnaša, dengianti šiuolaikinę visuomenę ir kiekvieną mūsų, menką XXI amžiaus konstruktą.

Ir dar – patina nesunkiai įveikiama, išnaikinama sieros rūgštimi, kaip teigia įvairūs popieriniai bei virtualūs šaltiniai.

Kelionę į Šiaulius finansavo Scenos meno kritikų asociacija

Stebėti ir apmąstyti, kas girdima ir regima

Pokalbis su kompozitoriumi Dominyku Digimu

Greta Vilnelė

Kompozitorius Dominykas Digimas sukūrė muziką tokiems spektakliams kaip „Match 3“ (choreografė Vilma Pitrinaitė, „Be kompanijos“, 2023), „I SLAVE: šiuolaikinė meilės istorija“ (choreografės Agnietė Lisičkinaitė ir Greta Grinevičiūtė, „Be kompanijos“, 2022), „Puikus naujas pasaulis“ (rež. Gintaras Varnas, Jaunimo teatras, 2021), „Laisvė“ (rež. Dainius Gavenonis, VšĮ „Darbininkai“ ir Oskaro Koršunovo teatras, 2021) ir kt. Jo kūryboje svarbi partnerystė su režisiere Kamile Gudmonaite ir scenografe Barbora Šulniūte, kartu jie sukūrė šiuolaikinę operą „Ledynai“ (Estijos „Vaba Lava“ teatras, 2020) ir spektaklį „Medėja“ (Freiburgo teatras, Vokietija, 2022). Netrukus jų laukia šiuolaikinės operos „Dalykai, kurių neišdrįsau pasakyti, ir dabar jau per vėlu“ Lietuvos nacionaliniame dramos teatre (koprodiuseriai Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras ir „Operomanija“) ir spektaklio „Xáma – Zuhause“ Miuncheno „Münchner Kammerspiele“ teatre premjeros.

Kaip prasidėjo ne vienus metus trunkantis jūsų kūrybinis bendradarbiavimas su teatro režisiere Kamile Gudmonaite? Kokių naujų temų ir formų tai suteikė jūsų kūrybai?

Mus domina panašios temos, o kuriant kartu susiformavo tam tikras darbo principas. Jos spektakliuose didelis dėmesys skiriamas muzikai, dažnai pati forma glaudžiai susijusi su garsine paieška. Neretai dirbame kaip trijulė: aš, Kamilė ir scenografė Barbora Šulniūtė. Man ši patirtis suteikė pasitikėjimo savimi, kūrybine komanda ir medžiaga. Dažnu atveju tai yra dokumentika paremta dramaturgija, kurios pats turbūt nesirinkčiau, bet dirbdamas kartu ją reflektuoju ir būna be galo įdomu stebėti save ir lygintis su dokumentinėmis žmonių patirtimis.

Kuo skiriasi kūrybinis procesas dirbant su dokumentiniais ir su draminiais spektakliais?

Visų pirma darbas su dokumentine medžiaga trunka kur kas ilgiau nei su draminiais tekstais. Reikia sugalvoti sistemą, kaip dokumentinę medžiagą apdoroti, kaip techniškai ją sudėlioti. O su dramos spektakliais paprasčiau: tik prasidėjus repeticijoms, iš improvizacijų ir aktorių personažų galima suprasti, kuria linkme plėtosis kūrinys. Dokumentiniame teatre iki pat pabaigos daug detalių keičiasi, dėmesys sutelkiamas į medžiagos, temos nagrinėjimą. Garsiniu požiūriu daugiausia dirbama su atmosferos kūrimu, muzika tampa komentaru, kuriančiu papildomas prasmes, o ne iliustracija. Dokumentiniai procesai man itin malonūs – mėgstu kurti atmosferą. Be to, dažnai su Kamile dalinamės panašiu muzikos pajautimu. Su draminiais spektakliais dirbti taip pat smagu, tik kitaip: iš pat pradžių apsibrėžiu spektaklio estetiką, stilistiką ir tuomet garso dramaturgija kuriama šiose ribose.

Kaip sekėsi dirbti su dokumentinėmis nepažįstamųjų išpažintimis, fiksuotomis taksofonu, šiuolaikinėje operoje „Dalykai, kurių neišdrįsau pasakyti, ir dabar jau per vėlu“? Kuo balsas, kaip medija, įdomus jums, kaip kompozitoriui?

Viskas prasidėjo nuo to, kad prie Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro įėjimo apie techniką nusimanančių žmonių padedami pastatėme garsą įrašyti gebančią taksofono būdelę. Dėl specialios technologijos kas penkiolika minučių kompiuteryje galėjome atnaujinti aplanką, kuriame buvo talpinami įrašai. Tad turėjome galimybę kone tiesiogiai klausytis, ką pasakoja laisva valia į būdelę užklydę praeiviai. Tokiomis aplinkybėmis santykis su medžiaga buvo neįtikėtinai glaudus. Žinoma, tam tikras procentas žmonių į būdelę užsukdavo, tarkim, nusifotografuoti. Visa tai girdėdavosi įraše ir pakeldavo nuotaiką. Bet rimtų išpažinčių klausytis iš pradžių buvo nejauku. Daugelis žmonių atsiverdavo su nuoširdžiu pasitikėjimu, tad ne visada buvo patogu ar net, rodos, etiška to klausytis. Pamažu įrašams kaupiantis pradėjome identifikuoti temas, kalbėjimo būdus ir nebebuvo taip keista. Galų gale išsigrynino svarbiausi dėsningumai, kurie nulėmė operos dramaturgiją.

Balsas, kaip medija, labai paveikus, lengvai paklūstantis vizualizacijoms ir vaizduotei. Tai ne vien žodžiai, bet ir tembras, nuotaika, pauzės. Iš tiesų daugiau pasako net ne pats balsas, o tylos akimirkos tarp žodžių, sakinių. Daugelis aktorių, dalyvausiančių operoje, išklausę įrašus sutriko, nes to neįmanoma nei suvaidinti, nei atkartoti. Man balsas reiškia visišką tikrumą ir atvirumą.

Kuo skiriasi kūrybinis šiuolaikinės operos procesas, palyginti su kitomis meno sritimis?

Spektaklių „Ledynai“ ir „Dalykai, kurių neišdrįsau pasakyti, ir dabar jau per vėlu“ net nepavadinčiau šiuolaikinėmis operomis. Tai labiau dokumentinis muzikinis teatras. Man dar neteko dirbti su klasikine opera, bet šiuolaikinę ypač sudėtinga apibrėžti. Dramos teatro režisieriams kartais svarbu, kad koks nors epizodas įvyktų tyloje, o mūsų su Kamile darbuose dažniausiai tylos nelabai būna. Nuolatos girdimas balso įrašas arba jį keičiantys atmosferiniai garsai. „Dalykų...“ operiškumą lemia operos solistai, orkestras, muzikiniai numeriai. Man atrodo, mes veikiame operos žanre, bet kartu stengiamės į jį pažvelgti iš šalies. Ši opera yra savotiška visų iki tol su Kamile sukurtų kūrinių sintezė. Pavyzdžiui, Taline kurtuose „Ledynuose“ kalbama apie kartų santykius, „Dalykuose...“ taip pat nemažai šios temos, nors dramaturgine ašimi tampa gedėjimas. Manau, tai bus gana liūdnas kūrinys, bet stengiantis keliauti šviesos link.

Kultūrinėje spaudoje esate publikavęs keletą straipsnių. Kaip minčių dėstymas raštu padeda kompoziciniam darbui spektakliuose?

Dirbant su spektakliais tai nieko nekeičia, tačiau rašymas savotiškai išlaisvina, padeda reflektuoti tai, kas vyksta aplink. Tie pora tekstų, kuriuos parašiau, nebuvo kritika, tik dar viena refleksija. Nenorėjau rašyti, kad buvo „gražu“ ar „gerai“, norėjosi užfiksuoti įvykį ir pabrėžti detales, procesus, kurie kituose tekstuose lieka neaptarti, nepastebėti. Manau, kad mano rašymo maniera kyla iš mano asmenybės, polinkio stebėti ir apmąstyti tai, ką regiu ar girdžiu.

Scena iš spektaklio „Xáma – Zuhause“ M. Korbel nuotr.

Dominykas Digimas I. Vyšniauskaitės nuotr.

Kaip sugalvojate savo autorinių muzikos kūrinių pavadinimus?

Beveik visi mano kūrinių pavadinimai angliški. Kartais juos sugalvoju dar neturėdamas galutinio rezultato. Mano muzikoje daug abstraktumo, nes kurdamas sau naudojuosi kitais įrankiais nei teatre. Kadangi patys kūriniai primena abstrakčius įvaizdžius, tai ir dėl pavadinimų nesistengiu būti konkretus. Jie tik mažumėlę informuoja klausytoją apie kūrinio nuotaiką. Anksčiau pavadinimams skirdavau daugiau dėmesio, o dabar dažniausiai iškart būna aišku. Pavadinimais bandau atskleisti tai, kas man konkrečiame kūrinyje svarbu. Pavyzdžiui, dabar su violončelininku Arnu Kmieliausku ir smuikininke Lora Kmieliauskaite vykdome meninį tyrimą pavadinimu „Einant į niekur“. Visi per šį projektą sukurti kūriniai taip ir vadinasi – „Einant į niekur“ arba „Going to nowhere“ ir greta pridedamas koks nors patikslinimas. Tai su vieta susijusių kūrinių serija, tad dažniausiai kūrinio pavadinime įvardijama lokacija ar kūrybinis principas. Kadaise kalbėdamiesi su kolega kompozitoriumi priėjome prie išvados, kad kūrinių serijai optimaliausia turėti savotišką kodą, kuris nusako atmosferą ar kompozicijos principą, o tada tiesiog pridėti skaičių ar kažkokį trumpą prierašą.

Ar jums svarbi erdvė, kurioje pristatomas kūrinys? Juk ne visi scenos *black box'ai* turi gerą akustiką.

Priklauso nuo aplinkybių, bet tai, be abejonės, svarbus faktorius. Manau, ir paprastoje teatro salėje, be įmantrios aparatūros galima daug pasiekti. Įvertinęs technines galimybes stengiuosi maksimaliai jas išnaudoti. Aišku, kartais erdvės architektonika būna tiesiogiai susijusi su kūrybiniais sprendimas. O, pavyzdžiui, spektaklyje „Sapnavau sapnavau“ kūrybinis sprendimas padiktavo techninį – reikėjo šešių kolonėlių, nes tai pakankamas skaičius sudaryti sąlygas garsui tolygiai sklisti apvalioje erdvėje aplink žiūrovus. Garso erdviškumas tapo savotiška spektaklio ašimi, tai padarė įtaką tekstams, muzikai ir jų santykiui su žiūrovais, sėdinčiais ratu. Man visad patinka, kai žiūrovą apgaubia garsas ir dingsta distancija grįstas santykis su scena.

Neseniai Kompozitorių namuose šiuolaikinės muzikos ansamblis „Synaesthesis“ atliko aštuonių valandų trukmės kūrinį „Ką sapnavai?“, per jį klausytojai buvo raginami atsipalaiduoti ir pamiegoti. Erdvė buvo suskirstyta į dvi atskiras patalpas: vienoje muzikantai groja gyvai, kitoje skamba įrašyta muzika. Abi erdvės ganėtinai plačios, jose išdėlioti sėdmaišiai. Man tai idealiausios sąlygos klausytis muzikos, kai gali išeiti ir sugrįžti, nesi įpareigotas įsiklausyti į kiekvieną detalę.

Teatre daugėja spektaklių su gyvai atliekama muzika. Pavyzdžiui, Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatre Aleksandro Špilevojaus režisuotame spektaklyje „Sala, kurios nėra“ Mantvydo Leono Pranulio muziką scenoje gyvai atlieka Panevėžio muzikinio teatro orkestras. Koks jūsų požiūris į gyvą muzikos atlikimą teatre?

Spektakliuose su iš anksto fiksuota muzika gali suplanuoti pakylėjimus ir pagarsėjimus, tačiau gyvas atlikimas atveria erdvę netikėtumams, žmogiškajam dėmeniui. „Dalykuose...“ yra dirigentas, kurio rankose sutelkta visa kūrinio tėkmė. Kai darėme bandomuosius įrašus, muzikantams trumpai paaiškinome, ką vienoje ar kitoje vietoje sakys aktoriai, ir kai jie sužinojo, kam akompanuos, jų atliekamoje muzikoje išryškėjo jautrumas, atsirado artimesnis santykis su operos dramaturgija. Galbūt žiūrovams tai nebus pastebima, tačiau prisidės prie bendros nuotaikos kūrimo.

Ne kartą esate dirbęs su choreografais ir šokėjais. Ar su šokio srities kūrėjais susikalbėti

Nukelta į 7 psl.

Miestas kaip kolekcija

Iliustracijų paroda „Pasakojant miestą“ Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje

Monika Krikštopaitytė

Paroda yra dalis literatūros festivalio „Vaikų knygų sala“, kuris pasitiko šūkiu „Miestai, auginantys vaikus ir knygas“ ir lapkričio 18–19 d. praūžė „Menų spaustuvėje“. Jau septinti metai šis vaikams, knygoms, autoriams ir jų visų šiltiems susitikimams, bendrystei skirtas festivalis yra geriausia, kas galėjo nutikti mums visiems, trokštantiems, kad vaizduotė kvėpuotų pilnais, laisvais plaučiais, kad knygos ne tik reikštų susipažinimą su pasauliu, galimybę amortizuoti tamsią, nesuprantamą jo dalį, bet ir paskatintų suprasti kūrybos galias. Tas kasdienes galias, kurios padeda išlaukti, atsitiesti, pradėti iš naujo, pamatyti kitus – augti, nepaisant amžiaus. Visa tai prasideda nuo rengėjų dėmesingumo visiems festivalio dalyviams – nuo takelių žymėjimo, šventės kūrimo ir susitikimų su įdomiais autoriais rengimo. Visur meilė ir nulis pompastikos. Vaikai šito nevalgo. Vaikai čia turėjo iš ko rinktis. Buvo daug susidomėjusių veidų, ne visi visur tilpo, tad reklamos renginiui netrūksta, bet padėkoti ir perduoti, kad lauksime vėl – norisi.

Parodos bibliotekoje idėja – sutelkti dėmesį į miestą – susijusi su Vilniaus 700 metų jubiliejumi. „Retrospektyviai pažvelgę į vaikų literatūrą pastebėjome, kad miestas Lietuvos vaikų literatūroje yra gana reta tema, dar retesnė – vaikų iliustracijose. Ilgą laiką buvo manoma, kad saugesnė vieta vaikams augti yra gamta – ji draugiškesnė. Todėl subūrę tarptautinį kuratorių komitetą organizatoriai pakvietė dailininkes / -us iš Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos „į miestą pažvelgti iš laiko perspektyvos, matyti jo praeitį, dabartį ir ateitį, kartu pamatyti ir kiekvieno miesto unikalumą, kas jame vyksta, kaip gimsta istorijos“. Paroda buvo suskirstyta į tris struktūruojančias

Dominikos Czerniak-Chojnackos darbai

M.K. nuotraukos

dalis: Miestas kaip gyvas organizmas (įvairiausi namai (spalvos, faktūros, linijos), gatvių tinklas, transportas ir jame veikiantys žmonės), Gyvenimas mieste (šventės ir kasdienybė (parduotuvės, amatai ir profesijos)), Nepažintas miestas (utopinis, nežinomas, traukiantis savo nepažinta įvairove, paslaptingas ir dar nematytas).

Manyčiau, kad skirstymas dalimis yra labiau sutartinis, nes nemažai kūrinių puikiai galėtų migruoti nepaisydami sugalvoto plano. Pasiūlyta matymo kryptis ir užuominos aprašymuose turbūt parankesnės vaikams, kurie paskaitę trumpą tekstą rastų ten klausimų, padėsiančių iššiūrėti beveik visada detalių kupinas iliustracijas. Kiekviena jų it kelionė, kur traukia įsižiūrėti į kampus, veidus, ornamentus ar langus. Už katės portreto (Anita Paegle) mažulyčiuose Rygos namo languose – dar mažesnės, bet atpažįstamos Kalėdų eglės, rymantys vaikai. Tada katino žvilgsnis įgauna dar daugiau paslaptingumo. Parodos vizualui panaudotame Līvos Ozolos kūrinyje „Miesto džiunglės“ languose apskritai pusė piešinio veiksmo: veši augalai, kaklus į gatvę tiesia žiūrovai, o stogais laksto kaminkrėtys. Bet šalia mikropasakojimų tarp medžių slepiasi tokio pat mastelio kaip namai tigras ar dryžuotas katinas. Šioje, atskiru kūriniu tapusioje iliustracijoje, kaip ir nemažoje dalyje kitų kūrinių, žiūrovų akys turi klaidžioti skirtingomis plotmėmis. Aukštyn – žemyn, seklyn – gilyn, pabanguoti tarpiniuose sluoksniuose, perfokusuoti žvilgsnį ir pamatyti kitą vaizdą. Toks akių sportas ypač ryškus Katarzynos Boguckos darbuose „Minia“, „Šurmulys“ ir „Spūstis“ ar neperkandama technika itin subtiliai sukurtame Ievos Babilaitės triptike „Vasaros nakties sapnas“.

Beveik neįmanoma visko pamatyti vienu metu ir kartu. Ir tai vis dėlto yra kažkokia tiesa apie pasaulį, ko gero, vienodai reikšminga ir vaikui, ir suaugusiajam. Aušra Kiudulaitė turi savo ištarą: rodo rodyklių ir nurodymų užknistą (bet vis dar kantrų) šunį ir patenkintą laisvai skrendantį paukštį, kuris rado niekieno nereguliuojamą oro kelią. Labai džiugina iliustracijų pamušale juntamas noras pasidalinti su vaikais (ir visais žiūrovais) savo pamatymais, perduoti svarbią informaciją, bet nėra noro pamokslauti, mokyti ar, kaip dabar politinėse kalbose madinga sakyti, „skleisti ideologiją“. Nors Boguckos sukurtoje baro scenoje sėdi du maloniai pečius apglėbę vyrai, jie neišsiskiria iš bendro ornamento, kaip ir paprastai gyvenime, – tai tiesiog miesto, gyvenimo dalis. Lygiai kaip visiškai natūralu matyti pirkinių ar šiukšlių maišus nešančius žmones, laidotuvių procesiją, remonto automobilį (puikūs Dominikos Czerniak-Chojnackos darbai), kitus paprastus ir sudėtingus dalykus bei reiškinius.

Daug stereotipiškesnės, vaizduojant suaugusiųjų gyvenimą, man pasirodė Adamo Pękalskio skaitmeninės tapybos miesto kompozicijos. Jos, regis, nyra iš kompiuterio srauto kramtomojoje gumoje įsivėlusio chaoso: ateiviai, godzila, kokteiliukai mane žavi mažiau – ne todėl, kad „nedvasinga“, o todėl, kad, nors aplinka ir sapniška, viskas labai nuspėjama ir saldoka.

Labiau įsimena varnos laipiojami stogai (Gundega Muzikante, „Kam priklauso miestas?“), nuojauta ar baimė, šokdinanti šešėlio rankas (Martynas Pavilonis, „Baisus kaimynas“), ar lankymasis prie prekystalių (Gosia Kulik, keturi darbai).

Spoksodama į Kulik mėsininko vitriną pagalvojau, kad už stiklo išdėstytos mėsos pasiūla panaši į keistą vienos rūšies dalykų kolekciją. Po to ir Ingos Dagilės Katmandu eismo dalyvių automobiliai pradėjo atrodyti kaip kolekcija, Kauno senamiesčio pastatai – kaip eksponatai. Kitokie tapo ir Simonos Jurčiukonytės namai nameliai ant kalvų numeris 1 ir numeris 2. O paskui jau ir visi miestai, jų detalės išsiklojo į kolekcijas. Galiausiai mieste mes patys tampame paslaptingos kolekcijos dalimi, kur būti truputį kitokiam nėra nei gerai, nei blogai – tiesiog įdomiau.

Vienu personažu į mus prabilo gal tik Ulla Saar – į pėdkelnes įmautas ir jose klasikiniu būdu pakratytas vaikas (kaip kitaip gumelė atsirastų arti pažastų?) ant rankos apsimauna žaislą – paukštį. Įvyksta „Susijungimas“ – šalia skraido tikri paukščiai, ji gali pamiršti tas nelemtas pėdkelnes, nuobodulį ar vienatvę, ji dabar paukštis. Ji gali per vaizduotę persikeisti į ką tik nori. Rimtų dalykų galima rasti parodoje.

Iš pradžių gal kiek suabejojau, ar čia būtinai turėjo patekti labai jau laisvo stiliaus, nuodingų spalvų Aleksejaus Naumovo „Keistas mėnulis virš Paryžiaus“, bet vėliau pamaniau, kad jo vaidmuo čia

Aušros Kiudulaitės darbai

integruoti vaikams gyvą laisvę nieko nedailinti ir tą visai tik ką mano gintą poreikį įsileisti kitoniškumą. Nors po abejonių jis netapo favoritu, be jo parodai kažko trūktų, lyg scenai glotniai sušukuotam vaikui tos nepaklusnios garbanos.

Parodoje dalyvauja 20 kūrėjų: Ieva Babilaitė, Inga Dagilė, Simona Jurčiukonytė, Aušra Kiudulaitė, Martynas Pavilonis (Lietuva), Aleksejs Naumovs, Gundega Muzikante, Līva Ozola, Anita Paegle, Anna Vaivare (Latvija), Kärt Einasto, Ragne Hoog, Marja-Liisa Plats, Ulla Saar, Reda Tomingas (Estija), Maciek Blaźniak, Katarzyna Bogucka, Dominika Czerniak-Chojnacka, Gosia Kulik ir Adam Pękalski (Lenkija).

Paroda veikia Nacionalinės bibliotekos V aukšte iki 2024 m. sausio 11 d.

Parodos kuratorių grupė: dr. Jolita Liškevičienė (grupės vadovė, Lietuva), Silvija Tretjakova (Latvija), Anita Wincencjusz-Patyna (Lenkija), Ulla Saar (Estija). Parodos architektas ir grafikos dizaineris Povilas Vincentas Jankūnas. Parodos idėjos autorius Justinas Vancevičius

Atkelta iš 6 psl.

lengviau nei su dramos teatro? Juk šokio ritmiškumas ir plastiškumas artimesnis muzikai.

Susikalbėjimo aspektas priklauso nuo žmogaus, su kuriuo dirbi. Šokio spektaklių formos laisvė man daugeliu atžvilgių artimesnė nei dramos spektaklių struktūra. Šokio spektakliai įprastai kuriami kūrybinės laboratorijos, ieškojimų, skirtingų intertekstų sintezės principu. Apskritai tiek šokyje, tiek teatre man vertingiausia patirtis, kai galiu aktyviai dalyvauti repeticijose.

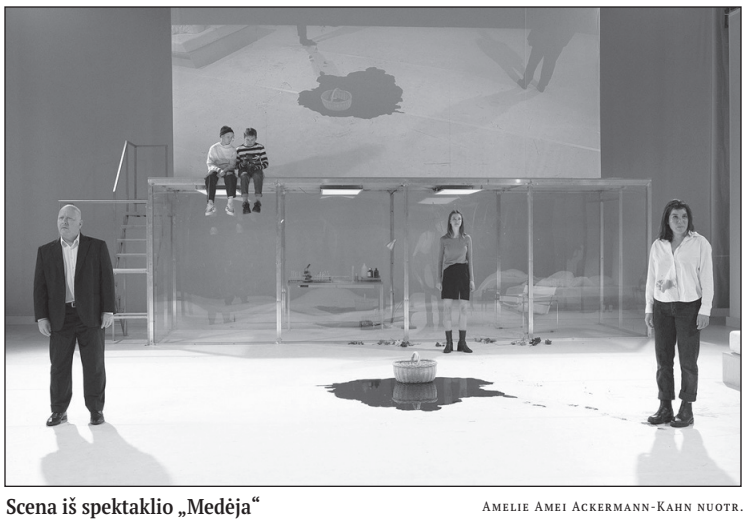

Scena iš spektaklio „Medėja“

Amelie Amei Ackermann-Kahn nuotr.

Pavyzdžiui, statydami šokio spektaklį „I SLAVE: šiuolaikinė meilės istorija“ nežinojome, kaip išspręsti vieną sceną, vėliau tapusią kūrinio kulminaciniu tašku. Šokėjos Agnietė ir Greta išėjo iš salės pasitarti, aš likau salėje improvizuoti. Pertraukėlės metu jos įrašė tekstą, iškart jį sutvarkiau ir įdėjau į garso takelį. Taip bendromis pastangomis ir gimė scena. Jei manęs toje repeticijoje nebūtų buvę, galbūt dabar ta scena atrodytų kitaip. Tai tik vienas iš sėkmingo proceso pavyzdžių, parodančių, kad kompozitoriui svarbu dalyvauti repeticijose. Tačiau neišskirčiau, kad teatras ar šokis man būtų aukščiau vienas kito, – man tai lygiavertės sritys.

Kokios temos šiuo metu jus labiausiai domina?

Šalia visų kitų projektų nuolatos sugrįžtu prie asmeninės kūrybos, kurioje šiuo metu vyrauja santykio su aplinka, įsiklausymo, atidaus, atsakingo stebėjimo temos. Nenoriu stereotipiškai minėti nuolatinio skubėjimo problemos aktualumo, tačiau tai irgi pasaulyje vykstančių įvykių ir mūsų viduje kunkuliuojančių procesų dalis. Mano pasirinkta medija – garsas, tad per ją ir bandau tyrinėti šias temas. Turbūt žmogui, pirmą kartą išgirdusiam garsovaizdžio sąvoką, atrodo, kad tai foninis triukšmas kino filmo takelyje, bet iš tiesų tai labai platus apibrėžimas. Tai visi mus supantys garsai, kurie daro įtaką mūsų nuotaikai, pasirinkimams, būsenoms. Mane domina ne patys garsai, bet labiau mūsų santykis su jais ir tai, ką jis lemia.

Dėkoju už pokalbį.

Psichoanalizės seansas ar dabarties propaganda?

Paroda „Neišspręsta kompozicija“ Lietuvos nacionalinio muziejaus Naujajame arsenale

Aira Niauronytė

Nuo Sigmundo Freudo laikų žinoma – apie psichologines traumas geriau kalbėti, nes slepiamos jos gali tapti neuroziniais sutrikimais: baime, nerimu, panikos priepuoliais, depresija. Psichologės prof. Danutės Gailienės knyga „Ką jie mums padarė“ (2008) įtvirtina sovietmetį kaip kolektyvinę mūsų visuomenės traumą. Knyga perleista 2021 m., ji populiari – vadinasi, prieiga veikia. Šiame tekste to ir laikausi: sovietmetis kaip kolektyvinė mūsų visuomenės trauma.

Naujajame arsenale iki 2024 m. kovo 3 d. veikia paroda „Neišspręsta kompozicija. Antrasis pasaulinis karas sovietų Lietuvos dailėje“ (kuratorė ir tekstų autorė Indrė Urbelytė). Paroda pasakoja, kaip, pasitelkiant meną, žmonių sąmonėje karo, pokario metais ir vėliau (yra ir 7-ajame, ir 8-ajame dešimtmetyje sukurtų darbų) sovietinė konjunktūra siekė įtvirtinti SSRS palankų Antrojo pasaulinio karo supratimą, paversdama Didžiuoju tėvynės karu (DTK). DTK naratyvas skiriasi nuo vakarietiško Antrojo pasaulinio karo naratyvo – vėlesnė pradžios data, pabaigos data gegužės 9-oji ir, žinoma, kiti akcentai. Mano karta jau nebežino, kas buvo DTK, – taigi paroda atskleidžia, kaip valstybiniai istoriniai pasakojimai kinta, uždengia vieni kitus.

Parodos apimtis

Paroda didžiulės apimties, įrengta per du Naujojo arsenalo aukštus, joje yra ir tapybos, ir grafikos, ir skulptūrų pavyzdžių, ir knygų, ir atvirukų etc. Galima pamatyti ir Marijos Melnikaitės kulto apraiškų – Zarasų skulptūros maketą, Melnikaitės portretų, net atvaizdų ant mokyklinių sąsiuvinių (ji žuvo būdama 20-ies, išliko mažai biografinių faktų, todėl labai palanku buvo kurti jos legendą). Yra socialistinio realizmo darbų, vaizduojančių nelemtą Lietuvos delegacijos vykimą „parvežti Stalino saulės“ (Vytauto Mackevičiaus „Liaudies seimo delegacija 1940 m. Kremliuje“, paveikslo projekcija), taip pat Petro Kalpoko „Raudonosios armijos sutikimas Kaune 1940 m.“ ir pan. – beje, žmonės šiame paveiksle visai neatrodo laimingi, sutikdami tą armiją. Yra ekspresyvesnių 7-ojo dešimtmečio darbų.

Rasime ir paveikslų su raudonaisiais partizanais ir 16-ąja divizija – į tai žiūrėti ypač dabar, vykstant karui Ukrainoje, atrodo labai nepatogu: mūsų žmonės buvo toje kariuomenėje, košmaras... Žinoma, tais laikais dar buvo ir Hitleris, kita situacija, bet asociacijos nevaldomai veikia iš dabarties momento. (Žiūrint parodą reikėtų nepamiršti apie anų laikų kontekstą.) Stengtasi parodyti kuo daugiau skirtingų medijų, apimti ne tik banalų socialistinį realizmą, bet ir kitokios stilistikos darbų – Silvestro Džiaukšto „Vilniaus krašto partizanai“ (1970), Igorio Piekuro „IX fortas“ (1967), Jono Švažo „Pasivaikščiojimas“ (1969). Grafiko Stasio Krasausko iliustracijos Justino Marcinkevičiaus poemai „Kraujas ir pelenai“ (apie nacių sudegintą Pirčiupių kaimą, išleista 1961 m.) irgi rodomos parodoje. Saloninis darbų eksponavimas – pakabinus vieną virš kito – liudija siekimą kuo daugiau apžvelgti.

Zigmas Petravičius, „Iškilmingos pamaldos Aušros vartuose po Lietuvos kariuomenės įžengimo į Vilnių 1939 10 29“. 1945 m.

Paroda – įvykis

Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo reta parodų, kuriose būtų demonstruojami ir socialistinio realizmo darbai. Atrodo, kad to laikotarpio (ypač iki Stalino mirties) dailę šiais laikais bandoma nukišti kuo toliau, pamiršti ją. Tai trauminis teroro, baimės, mirties laikas. Vien dėl to ši paroda yra socialinis ir kultūrinis įvykis Lietuvoje, turintis potencialo tapti tarsi psichoanalizės seansu visuomenei. Taip, mūsų dailės klasikai ir klasikės sukūrė ir socialistinio realizmo darbų, tapė 16-ąją diviziją, raudonuosius partizanus – tokia realybė, tokia tiesa. Bet ar geriau ją neigti ir slėpti, ar priimti, bandant perprasti istorines aplinkybes ir tuometinę būtį?

Žiūrint iš valstybių nugalėtojų (tokia yra Lietuva, lyginant su žlugusia SSRS) ideologinio požiūrio taško, galėtų atrodyti, kad tuo metu gyvenę dailininkai elgėsi vienareikšmiškai blogai tarnaudami sovietinei sistemai, – mums dabar atrodo, kad visi gyventojai turėjo nuožmiai ir nesustodami priešintis. Žiūrint ne iš valstybės, o iš žmonių istorijos (*people's history*) požiūrio taško, tai, kad dailininkai kūrė ideologinius darbus, būtų visai suprantama, turint omeny anų laikų gyvenimo sąlygas. Žiūrėti į istoriją iš galios neturinčių žmonių pozicijos 4-ajame dešimtmetyje pasiūlė Analų mokyklos įkūrėjas Lucienas Febvre'as, paskui 1980 m. amerikietis Howardas Zinnas parašė knygą „A People's History of the United States“. Lietuvoje šią paradigmą knygose apie Vilnių populiariai plėtoja Darius Pocevičius, taip pat Marija Drėmaitė, Norbertas Černiauskas, Tomas Vaiseta, Valdemaras Klumbys. Nepasakyčiau, kad parodos visumai būdinga ši paradigma, bet parodoje galima pamatyti kelis *žmonių istorijos* momentus. Jie verti dėmesio.

Žmonių istorija (*people's history*): du pavyzdžiai

Parodoje daug Salomėjos Nėries citatų iš poemos apie Staliną, paties Stalino ir Lietuvos kultūros veikėjų citatų. Visa pateikta tarsi lygiaverčiai dalykai, liudijantys to meto oficialią propagandą, bet tarp jų galima įžvelgti svarbių minčių apie tuometinį gyvenimą, ne tik apie totalitarinės valstybės ideologiją. Viena jų – dailininko Antano Gudaičio, tuo metu dalyvavusio Dailininkų sąjungos veikloje, teiginys: „Pilnai pritardamas įgytoms kopijoms paveikslų, vaizduojančių Raudonosios Armijos žygius, iš savo pusės siūlyčiau, kad tokias kopijas darytų Tarybų Lietuvos dailininkai, kurių dar šiandien daug neturi darbo“ (1941 m.). Citata kalba apie socialistinio realizmo stiliaus ir SSRS ideologijai naudingos raudonosios armijos temos invaziją į Lietuvos dailę, bet tuo pat metu Gudaitis palaiko vietinius dailininkus, kad jie tiesiog išgyventų – 1941 m., vyksta karas, trėmimai. Čia matau *žmonių istorijos* perspektyvos pasakojimą.

Bronislava Jacevičiūtė-Jėčiūtė, „Salomėja Nėris 16-oje lietuviškoje divizijoje“. 1949 m.

Marytės Melnikaitės paminklui skirta ekspozicijos dalis. 2023 m.

Kitas labai įdomus tekstas – Bronės Jacevičiūtės-Jėčiūtės citata apie didelį užsakymą paveikslo, kuriame Salomėja Nėris kalba kareiviams. Dailininkė 2008 m. rašo: „Mane iš dailės instituto išmetė kaip buožės vaiką. Išgelbėjo tik pirmieji mano darbai, kurie buvo publikuoti spaudoj <...>. O tas laikas prie Stalino labai sunkus buvo. Tapybos sekcijoj pasakė: ne, geriau tegu daro „Salomėją Nėrį su lietuviškąja divizija“. <...> Šitas darbas man išgelbėjo tėvus [nuo tremties].“ Dabar tas darbas (yra kelios jo versijos, pirmoji 1949 m.) gali atrodyti juokingas ar niekingas. Bet kai žinome jo istoriją ir kai pažiūrime iš teroro akivaizdoje visiškai pažeidžiamo žmogaus pozicijos, o ne šaltai ideologiškai iš dabarties teisuolio pozicijos, viskas atrodo gerokai sudėtingiau. Patys stipriausi parodoje būtent šie du tekstai: Gudaičio ir Jacevičiūtės-Jėčiūtės. Tačiau pasirinkta juos pateikti tarp propagandinių kaip lygiaverčius, žiūrovas pats turi atsirinkti, kas yra kas.

Nukelta į 9 psl.

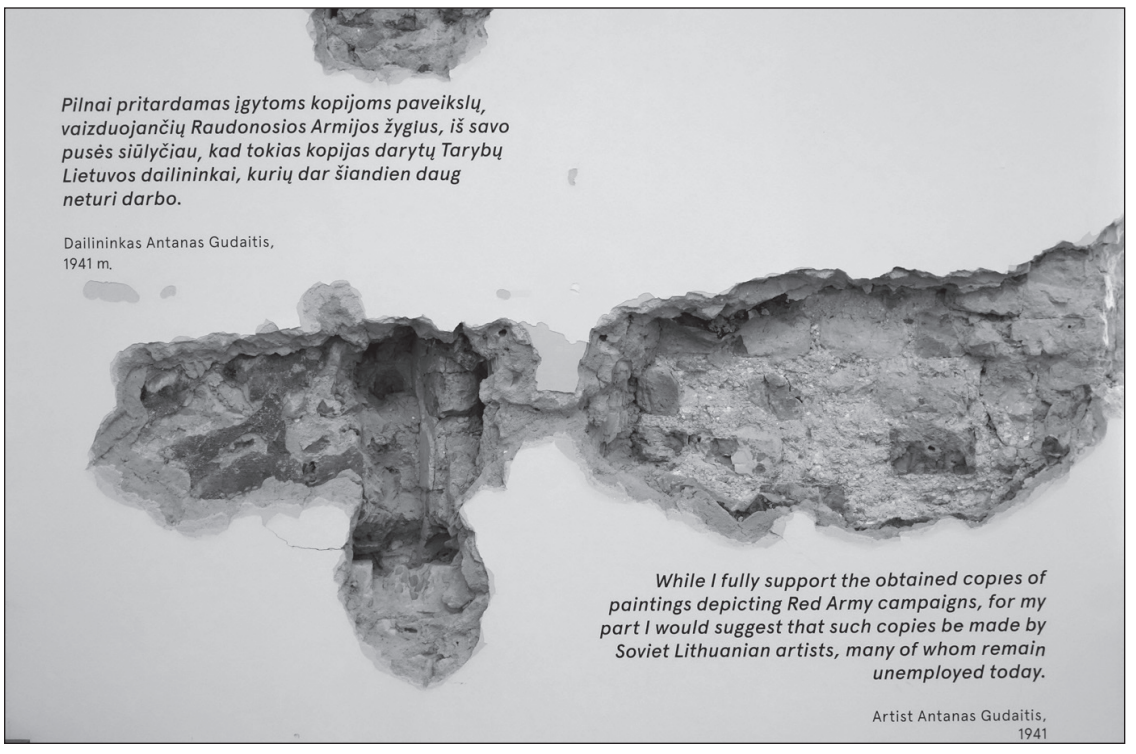

Antano Gudaičio citata, parodos vaizdas. 1941 m.

A. N. nuotraukos

Išsirietęs it mėnulis. Jis

Apie Agatos Orlovskos tapybos kūrinį-objektą „Jūros veidrodis“

Viktorija Mištautaitė

Agatos Orlovskos įsipareigojimas sau tapyti stipresnis už pačią tapybą. Alkis kurti plotmę tylai. Globą išsekintoms spalvoms. Atliktame kūrėjos geste „širdis-galva-ranka“ ištinka tikrumas. Iš tirštų pieniškų vonių išniręs jis virsta kūnu. Jusliškieji pavidalai persidengia: dalis manęs tampa rėmo aptraukta paklode, kurioje telpa blizgūs sapnai. Kitoje – drėgmės garams prasisklaidžius – iš dubens ataidi pasaulio skausmas: nuo kertamų miškų iki karo apkasų raudų. Pasaulis plyšta per pusę, o jis – išsirietęs it mėnulis.

Jis – jaunosios kartos menininkės Agatos Orlovskos tapybos ir skulptūros sutvėrimas. Minkštai bauginančio tūrio, lengvai palinkusios-išlinkusios formos ir aiškių griaučių (medinio karkaso ir lino drobės). Stūkso erdvėje lyg išplėštas iš skyriaus, sustingęs knygos lapas. Dar neatradęs ryšio, plyšio tarp eskizo ir visus mus taip vienijančios būties. Kaip sako autorė, kūrinys yra nuoroda į Antrojo pasaulinio karo metu Anglijoje statytus objektus. Jie buvo kuriami tam, kad būtų galima girdėti priešo lėktuvą ir gaudyti bet kokius garsus. Bet taip niekada ir nebuvo panaudoti. Savitos formos konstravimui Orlovską įkvepia ir senovės meistrai, kurie Renesanso paveikslus pradėjo tapyti suvokdami akies sferinį matymą: žiūrovui taip pateikiama informacija yra lengviau suprantama.

Jis – gyvenimo paliestas, oriai pasipuošęs žymėmis, raukšlėmis – kopia Čiurlionio paveikslų kalnais. O gal pats yra kalnas? Galinga plastiška didybė, sugerianti nugirdėjimus, geidulius, šnabždesius. Laikantis gerklose pastrigusius žodžius, neišreikštus prisilietimus – kasdien vis blunkančius, nykstančius sidabriškoje atminties baloje. Tylos spazmas prašo vidinės atidos. Nebylus kalnas – atjautos.

Jis – „Jūros veidrodis“, dubleris tavęs, manęs, kitų kūrinių, praeitų gyvenimų aidų. Orlovska jungia muzikinę prieigą su vizualiuoju menu. Tyrinėdama akusmatiškumo sąvoką lyg ir kuria apsauginę sienąribą rėksmingam vartojimui, tikrąjį garso takelį palikdama paslaptyje.

Save, potėpio kompozitorę, taip pat palikdama ten, anapus jos, kartu su nagrinėjamais kontekstais, potyriais, ieškomomis prasmėmis, įkeliaujančiais ir iškeliaujančiais aplinkos balsais.

Jis turi šaknis. Intensyvaus žemės aromato šaknys jungiasi, raizgosi ir augina naujas (numanomas) būtybes. Nors iš esmės atrodo, jog paviršiuje mus gaubia uolienų ir dulkių tuštuma. Įkvėpti garso, išgirsti drėgmę, pamatyti lankstumą. Sustoti ir suklusti, išsklaidyti nuobodulio rūką ir atspindėti sodriai primaitintą jo (kūrinio) vidų – prabanga. Ir nors kūrinys vertikalus, labiausiai jis moko apie visokius galimus horizontus.

Agatos Oslovskos kūrinį „Jūros veidrodis“ kartu su kitais keturiolika „Jaunojo tapytojo prizo 2023“ finalininkų darbų galima pamatyti, prakalbinti Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje iki 2023 m. gruodžio 31 dienos. Už darbą „Jūros veidrodis“ tarptautinė komisija Orlovską paskelbė geriausia Baltijos šalyse jaunąja tapytoja.

A. N. nuotr.

Agata Orlovska, „Jūros veidrodis“. 2023 m.

Atkelta iš 8 psl.

Kūriniai – tik propagandos priemonė?

Parodoje rodomi Lietuvos dailės klasikų Petro Kalpoko (jis dalyvavo Miuncheno judėjime „Secession“ ir 1937 m. pasaulinėje parodoje Niujorke!), Jono Švažo, Sofijos Dembovskytės-Romerienės ir kitų darbai, kuriuose vaizduojamos temos, susijusios su karu bei pokariu ir sistemos siekiu parodyti, kad visuomenė palaikė SSRS okupaciją.

Susidaro įspūdis, kad ir meniniu požiūriu menkaverčiai ideologijos produktai (labai propagandiniai darbai, kaip Vytauto Mackevičiaus), ir kur kas aukštesnę meninę vertę turintys kūriniai, kaip Sergejaus Gračiovo „16-oji divizija prie Klaipėdos“, Silvestro Džiaukšto „Iš užduoties“ ar kt., parodoje vertinami taip pat – ne kaip meno kūriniai, o kaip priemonė sovietinei ideologijai atskleisti, kaip sovietinės ideologijos veikimo Lietuvoje per meną ir menininkus pavyzdžiai. Net jeigu tada tematiškai darbai tiko sistemai, dabar niekas nedraudžia juos permąstyti naujai, jau ne kaip ideologijos įrankius, o kaip meno kūrinius. Iš Galinos Petrovos-Džiaukštienės girdėjau, kad jos vyrui visą gyvenimą buvo įdomi blogio tema plačiąja prasme, jis, nors pats nepatyręs baisiausių karo epizodų, į žiaurumo aspektus gilinosi (pati Petrova-Džiaukštienė, išgyvenusi Stalingradą, karo niekada netapė).

Drąsa ir retorika

Be abejo, parodai surengti reikėjo drąsos ir daug laiko, įdirbio, žinių. Kuratorė menotyrininkė Indrė Urbelytė sovietinį meną tyrinėja nuo pat savo bakalauro darbo. Jos magistrinis „Antrojo pasaulinio karo vizualinis naratyvas okupuotos Lietuvos dailėje 1940–1990 metais“ tapo geriausiu tarp humanitarinių mokslų darbų 2020 m. Dabartinio karo realijos jos menotyriniam ilgalaikiam tyrimui reikšmės greičiausiai neturi. Tačiau dabarties įvykiai *turi* reikšmės tam, *kaip* paroda pristatoma – parodos retorikai. Tokią parodą surengti šiuo metu nebuvo lengva, matyt, reikėjo kolegas, muziejaus direktorę ir rėmėjus įtikinti, kad kuratorė ir kiti organizatoriai nepalaiko Rusijos karo Ukrainoje ar sovietmečio ideologijos, jei jau rodo tokius darbus. Greičiausiai parodos retorika arši siekiant atsiriboti, nesusitapatinti su jos turinio ideologija. Parodos anotacija prasideda taip:

„Ar XX a. **diktatorių** įsuktas **cenzūros** ir **propagandos aparatas** toliau veikia mūsų laikus? O gal okupantų **ideologinės klišės** atsikartoja šiandienos **agresorių retorikoje**? Rusijos karas prieš Ukrainą parodo, kad taip. Iki šiol tebesitęsiantys Kremliaus bandymai sunaikinti Ukrainą verčia atsigręžti į **skaudžią okupacijų patirtį** ir iš naujo permąstyti po Antrojo pasaulinio karo **sovietų okupuotose teritorijose** diegtus **imperinius naratyvus**.“

Paryškinau žodžius ir žodžių junginius, kurie atliepia dabartinę dominuojančią ideologiją, veikiančią per šiandieninę mūsų propagandą. Taip, tikrai, yra „jų“ ir yra „mūsų“ propaganda. „Mūsų“ propaganda mums atrodo gera ir teisinga. Be abejonės, propaganda reikalinga politinėms idėjoms skleisti – be jos nebūtų pasiekta nei 8 valandų darbo diena, nei moters teisė balsuoti ar išsiskirti, nei Lietuvos nepriklausomybė. Kad paveiktų kitų žmonių protus, bet kokios idėjos gali būti skleidžiamos, įžodinamos, įvaizdinamos. Tiesa, kad bendra vieninga nuomonė pavojaus akivaizdoje, kokį dabar patiriame, reikalinga, – esame pažeidžiami ir priklausomi nuo kitų šalių, nuo NATO, nes esame maža šalis.

Propaganda žiniasklaidoje yra normalus ir neišvengiamas dalykas, bet reikėtų mokytis tai atpažinti *kaip propagandą*. Muziejus galėtų edukuoti lankytojus ir kurti kritinę distanciją su propagandos retorika kaip tokia – parodyti priešišką propagandą, bet neužsimerkti ir prieš savosios klišes. Būdami prieš Rusijos agresiją, vis dėlto turime atpažinti vietinės propagandos klišes ir išlikti aukščiau nei sovietinių laikų propagandistai, naudojęsi meno institucijomis.

Kritinis požiūris į propagandos fenomeną?

Tekstuose prie kūrinių man taip pat pritrūko atsiribojimo nuo to, ką būtų galima vadinti šiandienine propaganda (kartoju: šis žodis gali turėti ir teigiamą konotaciją, propaganda, ypač karo metu, yra netgi reikalinga, ji daugelio net nepastebima). Pavyzdys: rašoma, kad „okupacinis režimas didelį dėmesį sutelkė į vaizdinę propagandą – nepriklausomos Lietuvos simbolių šalinimą iš viešosios erdvės ir prosovietinės produkcijos kūrybą“. Bet pažiūrėkime, kas atsiranda vietoj tokios produkcijos nepriklausomybės metais, – tokia pat produkcija, tik atspindinti dabartinę ideologiją: Vinco Kudirkos, Jono Basanavičiaus skulptūros, partizanų kalavijas vietoj sovietinės Kryžkalnio Motinos etc. Vyko didžiulės diskusijos dėl Vyčio centrinėje aikštėje. Tai, kas vyksta su simbolių keitimu, ypač su paminklais, yra sovietinei veidrodinė propaganda, tik su dabarčiai tinkamais simboliais. Manyčiau, menotyrininkams būtina atkreipti į tai dėmesį ir skatinti meno mylėtojų kritinį mąstymą.

Taip pat galima būtų labiau akcentuoti, kad ir vakarietiškas Antrojo pasaulinio karo, ir Didžiojo tėvynės karo naratyvai – abu yra istorinio pasakojimo konstruktai. Parodoje atrodo, kad vienas yra neteisingas (DTK), o kitas – neginčijama tiesa. Faktas, kad istorija perrašoma priklausomai nuo politinių sąlygų (net ir dailės, ką jau kalbėt apie politinę valstybių istoriją). Čia, rodos, organizatoriai pasitiki publika, kad ji pati susipras, arba tiesiog nenorėta pabrėžti istorinio pasakojimo sąlygiškumo.

Vienas ryškesnių parodos kuratorinių sprendimų – į stop juostas panašios dekoracijos ant sienų ir vitrinų tiems lankytojams, kurie, tikėtina, neskaitys darbų etiketažų, aprašų. Ant tų juostelių tokie užrašai: ATMINTIES PERRAŠYMAS, MENAS – PROPAGANDA, SOVIETIZUOTA KANČIA, SOVIETINIO ŽMOGAUS MODELIS, MOTERIS: MOTINA IR TĖVYNĖ etc. Kad netyčia kas nors nepamanytų, kad rodomi kūriniai gali būti suprasti kaip menas arba kad organizatoriai šios parodos objektus galėtų vertinti kitaip nei propagandos priemonę.

Pabaiga

Paroda pati savaime yra svarbus įvykis vien dėl pastangos kalbėti apie sovietmečio meninį gyvenimą, tai daug sveikiau nei nutylėti nepatogias temas. Vis dėlto iš pasirinktos retorikos, būdo kalbėti apie sovietinės ideologijos veikimą per meno sistemą dar justi pas mus tvyrantis poreikis smerkti, neigti ir atsižadėti visko, kas susiję su sovietmečiu, išsižadėti to kaip savos patirties. Visuomenė dar neiškelia trauminių patirčių į šviesą ir sveikimo dar reikės palaukti. Paroda turėtų potencialo tapti psichoterapijos seansu plačiajai visuomenei, iškeliant sunkią istoriją, žvelgiant iš *žmonių istorijos* perspektyvos ir padedant be dabarties ideologijos persmelkto smerkimo įsisąmoninti, kad mūsų menininkai, dailės klasikai, stalininio teroro laikais ir vėliau tapė sovietų sistemai tikusius darbus, ir ramiai, be kaltinimo pripažinti, kad didelė visuomenės dalis tiesiog tuo metu gyveno. Tačiau pasirinkta parodos retorika ir netolygiai dėliojami akcentai tam psichoanalizės seansui trukdo.

Tokia tarsi gynybinė retorika taip pat liudija, kad reikėjo daug drąsos surengti šią parodą dabar. Tikiu, ši ekspozicija artina laiką, kai visuomenės kritinis mąstymas bus pakankamai stiprus ir ji galiausiai pagis po sovietmečio kolektyvinių traumų, galės žiūrėti į meno kūrinius naujai ir laisvai, ne tik per valstybinės ideologijos akinius, kad ir kokia ta ideologija būtų.

Paroda veikia iki 2024 m. kovo 3 d.
Naujasis arsenalas (Arsenalo g. 1, Vilnius)

„Aš labai negreit visko išmokau“

Aktorių Rytį Gustaitį (1950–2013) prisimenant (II)

Pabaiga. Pradžia nr. 39

Kristupas Antanaitis

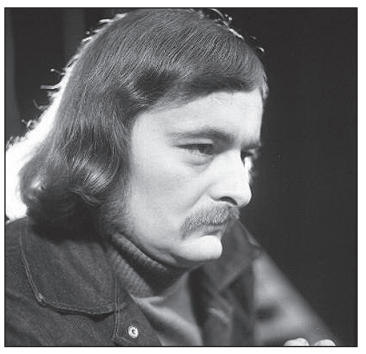

Rytis Gustaitis B. Aleknavičiaus nuotr.

Irena Simonaitytė (Klaipėdos dramos teatro aktorė nuo 1968 m.)

Ryčiui atėjus į teatrą, prasidėjo mūsų šeimų draugystė, mano ir vyro Česlovo Judeikio bei Ryčio su Valentina. Man teko daug vaidinti su Ryčiu, matyt, buvome panašaus sudėjimo. Vienas pirmųjų mūsų vaidmenų – spektaklyje „Snieguolė ir septyni nykštukai“, kuriame jis vaidino princą. Jis man pasirodė labai jautrus, prisidengęs lengvos ironijos, sarkazmo bei humoro kauke. Neprisimenu, kad repeticijose būtų ėjęs į atvirus konfliktus, – prisidengdavo sarkazmu, o jeigu kas nepatikdavo, glostydavo ūsus, šypsodavosi ir pasilikdavo savy.

Jų šeima buvo kaip kumštis, abu vienas kitą labai palaikydavo, padėdavo, buvo praktiški. Rytis – labai pedantiškas, prieš spektaklį prieidavo prie kolegos, pataisydavo kostiumą, paglostydavo petį, nuramindavo, buvo labai tvarkingas. Mėgo puoštis, pirkdavo kokį brangesnį kaklaraištį, laikrodį, akinius ir panašius dalykus. Jam patiko atrodyti gražiai, tvarkingai ir pakiliai. Per repeticijas analizuodavo medžiagą, stengdavosi vengti konfliktų, jeigu jam ir nepatikdavo darbo metodai.

Įsimintiniausias jo vaidmuo – spektaklyje „Mažvydas“, kuriame jis pasirodė kaip labai jautrus ir talentingas aktorius. Svarbų vaidmenį atliko ir spektaklyje „Dugne“. Ryčiui trūko gebėjimo save „parduoti“, kopti karjeros laiptais, tad jo jautrumas tarsi persismelkdavo. Kai „Mažvyde“ jis sakydavo monologą apie motiną, labai išgyvendavo, jausdavosi skausmas, kaltė tėvui, jis net pakeisdavo balsą, ne tyčia, o natūraliai. Laukdama kito išėjimo į sceną grimo kambaryje visuomet klausydavau to monologo per vidaus ryšio sistemą. Paskutinis mūsų darbas drauge buvo spektaklyje „Iš miglos išniro angelas“, išėjimo laukdavome drauge, tačiau niekuomet nesikalbėdavome, nes mums to nereikėjo, mes būdavome vaidmeny. Ryčiui niekuomet nerūpėjo pastatas, jam buvo svarbiausia, kad teatras paliestų žiūrovo širdį. Jis buvo iš tų aktorių, kurie gebėdavo paliesti žiūrovą iš vidaus.

Julija Sakalaitė (Klaipėdos dramos teatro aktorė 1966–2002 m.)

Tai buvo labai graži šeima, retai kada būna toks sutarimas. Rytis ir Valentina buvo labai geri draugai, jų namuose rinkdavosi daug žmonių, jie turėjo daugybę draugų. Valentina atėjo į teatrą iškart po manęs, ji buvo nuostabi aktorė, kuri šalia to jautė didelę meilę savo vyrui. Po Ryčio mirties ji net nebenorėjo gyventi, mano nuomone, tai yra reti, nekasdieniniai dalykai. Aš labai džiaugiuosi, kad jie nugyveno tokį gražų gyvenimą. Rytis kiekvieną vaidmenį kurdavo atsidavęs, labai kūrybiškai, niekada neateidavo nepasiruošęs. Labai gerai grojo gitara, buvo muzikalus, tikras šeimos žmogus.

Liubomiras Laucevičius (Klaipėdos dramos teatro aktorius 1975–1990 m.)

Aš į Klaipėdos dramos teatrą atėjau 1975 m. ir sutikau Rytį Gustaitį bei Valentiną Leonavičiūtę. Jis buvo labai smalsus žmogus, mes nemažai pabendraudavome. Rytis nuolat klausinėdavo apie Juozo Miltinio dramos teatrą, iš kurio aš išėjau, jam buvo įdomu, kokie ten darbo principai. Mes su žmona ir jų pora, kadangi dirbome visi keturi, dažnai susitikdavome teatre, nemažai gastroliuodavome po Lietuvą, tad pradėjome bendrauti ir už scenos ribų. Man teko su juo vaidinti Povilo Gaidžio režisuotame „Mažvyde“, kur jis pasirodė kaip labai temperamentingas aktorius. Taip gražiai bendravome iki pat 1990-ųjų, kol išvažiavau vaidinti į Kauno dramos teatrą. Aš jį pažinojau kaip gerą humoristą. Jis mokėjo įvertinti įvairias situacijas ir iš jų pasijuokti, mėgo pasakoti įvairius nutikimus, mokėjo būti vakarėlio ar šventės siela, visi tarsi burdavosi aplink jį.

Igoris Reklaitis (Klaipėdos dramos teatro aktorius nuo 1980 m.)

Nors gyvenime su Ryčiu Gustaičiu bendravome gana glaudžiai, scenoje susitikdavome retokai. Dažniau teko vaidinti su jo žmona aktore Valentina Leonavičiūte. Pirmas susitikimas su Ryčiu įvyko, kai mes buvome dar studentai ir vaidinome muzikiniame spektaklyje, „Princas ir elgeta“, o paskutinis – režisieriaus Oskaro Koršunovo spektaklyje pagal Strindbergo dramą „Kelias į Damaską“. Vienam aktoriui atsisakius vaidinti tėvą, į jo vietą pasiūlėme Gustaitį. Tiek režisieriui, tiek Ryčiui šis variantas tiko ir tikrai pasiteisino.

Atvirai sakant, kai į teatro kolektyvą buvo priimtas visas mūsų pirmosios režisieriaus Povilo Gaidžio laidos kursas, vidurinės kartos aktoriams vaidmenų sumažėjo. Tarp jų atsidūrė ir Rytis, režisieriai didesniais darbais nebelepino. Nors prieš tai, kiek žinau, jis turėjo gana didelių ir gražių vaidmenų. Neturėdamas daug darbo teatre jis kartu su Valentina daug metų dirbo universitete, skaitė studentams režisūros ir aktorinio meistriškumo paskaitas. Kiek žinau, studentai juos labai vertino ir mylėjo. O ir teatre vienas kito sukurtiems vaidmenims jie buvo ir aršiausi kritikai, ir geriausi patarėjai. Tai buvo tikri teatro žmonės.

Apskritai Ryčio ir Valentinos atsieti negalima – tai dvi vieno medžio šakos. Galbūt todėl Rytis niekada nesilankydavo baruose ar kavinėse, retai užsilikdavo ir po spektaklių aktorių improvizuotuose vakarėliuose. O jeigu likdavo, tai visada kartu su Valentina. Jų namai buvo jų tvirtovė, kur tiek Rytis, tiek Valė jausdavosi saugiausiai. Jis buvo namų žmogus, turėjo nagingas rankas ir daug dėmesio skyrė skoningai buičiai. Jų namai buvo ne tik jaukūs, skoningi, meniški, bet ir be galo svetingi. O kokios įspūdingos šventės ten vykdavo. Visą dieną būdavo gaminami cepelinai. Žmonių susirinkdavo gana gausiai ir cepelinų reikėdavo tikrai nemažai. Juos virdavo dideliame katile, kurį atsivežė iš kaimo. Rytis būdavo atsakingas už gėrimus, stalų ir kėdžių išdėstymą, o Valentina už cepelinus. Ir kėdžių, ir gėrimų, ir cepelinų visada užtekdavo. Išgėrus po taurelę prie stalo vykdavo aršios tostų sakymo batalijos. Konkuruodavo keturi draugai: Aleksandras Slatvickis, Mykolas Zinčiukas, Vytautas Alenskas ir namų šeimininkas. Vykdavo šmaikštaus žodžio konkursas, kas pasakys gražesnį ir išmintingesnį tostą, o oponentai tuo metu nesnausdavo ir kaip įmanydami stengdavosi sukirsti oratorių. Daugiausia kliūdavo Zinčiukui, bet jis nepykdavo ir viską paversdavo lengvu humoru. Po pasisėdėjimo prie stalo prasidėdavo muzikinė vakaro dalis. Rytis paimdavo gitarą ir pamažu vakaras pereidavo į šeimininkų rankas. Dainuodavo pakaitom, dainuodavo kartu, prisijungdavo svečiai, Rytis akompanuodavo... Jis turėjo puikią klausą ir puikų muzikinį skonį. Jeigu kas paklaustų, kas mus siejo, atsakyčiau – nežinau. Daug metų su žmona aktore Regina Šaltenyte bendravome su jų draugiška šeimyna. Pokalbiai prie arbatos puodelio vykdavo be sustojimo įvairiomis temomis, pradedant teatru, vaikais, anūkais, baigiant sportu ir politika...

Vytautas Paukštė ir Rytis Gustaitis spektaklyje „Mažvydas“

Su Ryčiu atsisveikinau ligoninės reanimacijos palatoje. Kažkaip pavyko ten prasmukti. Kelias dienas jis buvo ištiktas komos, o kai atėjau aplankyti ir paliečiau jo ranką, atsimerkė ir pažiūrėjo į mane... Tai buvo paskutinis jo žvilgsnis, kuris liko atmintyje... Po paros jis išėjo. Taip tyliai ir atsisveikinome. Po metų išėjo ir Valentina. Niekada nesakiau atsisveikinimo kalbų kapuose. Jiems atsakyti negalėjau. Dabar nelabai atsimenu, ką kalbėjau, bet kalbos leitmotyvas buvo: kur ir su kuo dabar reikės gerti arbatą?

Rimantas Pelakauskas (Klaipėdos dramos teatro aktorius nuo 1980 m.)

Pirmąkart Rytį sutikau studijuodamas pas Povilą Gaidį, kai pamačiau jo režisuotą „Mažvydą“. Rytis ten vaidino Kasparą. Įsiminiau, kad vaidino jautriai, temperamentingai, emocionaliai, labai įtaigiai. Tada, dar studijuojant, teko susidurti ir scenoje – kartu vaidinome muzikiniame spektaklyje „Princas ir elgeta“. Kaip kolega jis man padarė įspūdį, buvo labai atsidavęs menininkas. Kai kurie aktoriai užkulisiuose pajuokauja, po to iškart eina į sceną arba pokštaudami bando suklaidinti partnerį, o Gustaitis visas būdavo vaidmenyje, be jokių užkulisinių pokštų ar pajuokavimų. Aš gerai pamenu jo teatrinę etiką: per repeticijas ar spektaklį jis niekada nesiblaškydavo, nebūdavo jokių anekdotų, kuriuos aktoriai pasakoja laukdami išėjimo į sceną. Žinoma, jei vaidmuo nesudėtingas, tada ir jis prisijungdavo, tačiau visuomet būdavo susikaupęs. Kartą mes, jauni aktoriai, perėjome per sceną su viršutiniais drabužiais ir gavome pastabą būtent iš Ryčio. Atrodė, kad būtume padarę kažką šventvagiško, labai baisaus. Jis buvo kilęs iš teatrinės šeimos, tad jam scenos etika buvo itin svarbi.

Rytis Gustaitis ir Nelė Savičenko spektaklyje „Kelias į Damaską“

Darius Meškauskas (pedagogas, Klaipėdos dramos teatro aktorius nuo 1990 m.)

Ryčio tėvas Juozas Gustaitis dirbo Operos ir baleto teatre. Kadangi esu gimęs Vilniuje, nemažai laiko praleidau tame teatre, dainavau vaikų chore, tad Gustaičio pavardę žinojau nuo mažens, sutikdavau jį užkulisiuose. 1990 m. atėjęs dirbti į Klaipėdos dramos teatrą iškart susipažinau su Ryčiu ir Valentina. Vaikščiodavome vieni pas kitus į asmenines šventes, išsipasakodavome visokias teisybes bei neteisybes ir skausmus. Rytis mus, jaunus aktorius, gražiai priėmė, nes dauguma mūsų buvome Irenos Vaišytės studentai, o jis pats pas ją mokėsi, todėl turėjome glaudų ryšį. Pirmas susitikimas scenoje buvo Povilo Gaidžio spektaklyje „Mažvydas“. Išėjus Liubomirui Laucevičiui aš perėmiau Kristupo vaidmenį,

Nukelta į 11 psl.

Kartu prieš pasaulį

Nauji filmai – „Nukritę lapai“

Elena Jasiūnaitė

Po „Kitos vilties pusės“ (2017) dabar jau penktą dešimtmetį kine skaičiuojantis suomių režisierius Aki Kaurismäki nebežadėjo naujų filmų. Tačiau šiemet lakoniškumo ir melancholijos meistras sugrįžo su „Nukritusiais lapais“ („Kuolleet lehdet“, Suomija, Vokietija, 2023). Sugrįžo, regis, tada, kai pasauliui jo reikėjo labiausiai. Ir vėl padarė tai, ką geriausiai moka, – pasakoti mažas (bet ne mažiau svarbias) mažų žmonių istorijas.

Pats režisierius „Nukritusius lapus“ vadina ketvirtąja filmų apie proletariatą (originaliai tai buvo 9-ojo dešimtmečio pabaigos trilogija, sudaryta iš filmų „Šešėliai rojuje“, „Arielis“ ir „Mergaitė iš degtukų fabriko“) dalimi.

Suomijos sostinėje Helsinkyje (tiksliau, Kaurismäki Helsinkio versijoje) savo labai paprastus gyvenimus gyvena Ansa (Alma Pöysti) ir Holapas (Jussi Vatanen). Jie – tipiniai Kaurismäki kuriamo pasaulio gyventojai: jiems apie keturiasdešimt, sėkmė juos aplanko retai, o jų kasdienybė kupina liūdesio, nepritekliaus ir vienatvės. Ansa dirba prekybos centre, kur rūšiuoja pasibaigusio galiojimo prekes, skirtas išmesti, ir kartais jas atiduoda kitiems arba pasiima sau. Dėl vieno tokio sumuštinio ji atleidžiama iš savo ir taip prastai apmokamo darbo. Holapas, kurio vardo taip ir nesužinosime, dirba gamykloje ir gyvena vagonėlyje su kitu kolega. Jo kraujyje nuolat cirkuliuoja alkoholis, kaip pats sako – geria, nes depresija, ir depresija, nes geria. Per rutininį patikrinimą Holapo alkoholizmas tampa ir jo atleidimo iš darbo priežastimi. Vieną vakarą Holapas su draugu nueina į karaokės barą ir čia sutinka Ansą. Jie vienas kitam netaria nė žodžio, tačiau pasidaro aišku, kad abu tuoj išgyvens patį paprasčiausią ir kartu patį sudėtingiausią dalyką savo gyvenime – meilę. Bet, kaip ir pridera tokiai senai kaip pats kinas istorijai, vos susitikus likimas jiems paruoš kliūčių – ar tai būtų bedarbystė, ar eismo įvykis, ar pamestas lapelis su telefono numeriu, ar jų pačių neišsemiamas užsispyrimas gyventi pagal savo taisykles ir įsitikinimus.

„Nukritusių lapų“ veiksmas neabejotinai vyksta mūsų pasaulyje. Tik tokiame, kokį jį mato pats Kaurismäki. Helsinkis čia – skurdūs, blausiai apšviesti barų, virtuvių, miegamųjų ir parduotuvių interjerai arba nesibaigiantys pramonės ir statybviečių kvartalai. Kalendorius ant sienos skaičiuoja 2024 metus, vietinis kino teatras pasitinka įvairiausių laikotarpių filmų popuri, gyventojai noriau naudojasi laidiniais, o ne mobiliaisiais (nors ir šie atrodo senstelėję pora dekadų) telefonais, o ir numeriai noriau užrašomi ant popieriaus skiautės. Tik per Ansos analoginį radiją vis pasigirsta naujienos apie karą Ukrainoje. Ir tos transliuojamos žinios per radiją – nepaisant estetiškai apgavaus filmo pasaulio – rodo Kaurismäki esant atidų šiuolaikybės stebėtoją, kuris nebėga nuo realybės.

Žvelgiant iš Kaurismäki perspektyvos, pasaulis niekada nebuvo teisingas – jame egzistuoja socialinė neteisybė, vartotojiškumas, išnaudojimas, karas. Tik nors žmogiškoji tragedija čia niekur nedingsta, priešingai nei kiti apie socialines problemas kalbantys kino meistrai (kaip belgai broliai Dardenne'ai ar britas Kenas Loachas), Kaurismäki išlieka naiviu humanistu ir neleidžia savo personažams nugrimzti į dugną, o žiūrovui suteikia galimybę patikėti laiminga pabaiga. „Nukritę lapai“ – parabolė apie žmones, kurie, nepaisant nedėkingo likimo ir socialinio statuso, su pavydėtinu užsispyrimu kartu priešinasi jiems neteisingam pasauliui ir stengiasi kovoti dėl savo laimės. Jie dar moka džiaugtis mažais dalykais, kuriuos turi, geba užjausti, pakovoti ne tik už save, bet ir už draugą, ir parodyti jautrumą kitam, net jei tai būtų benamis šuo. Galbūt todėl su Kaurismäki personažais jautiesi kaip namie: rūpestis užkrečiamas, ir netrukus juos pamilsti taip pat, kaip režisierius.

Kaurismäki nebijo atrodyti paprastas. Paprasti žmonės, paprasti interjerai, paprasti pokalbiai. Nei žodžiu, nei gestu ar veido išraiška per daug – viskas redukuota iki minimumo, bet visada tikslu. Ir iš Ansos išsprūdęs „tas prakeiktas karas“ – turbūt vienintelis ryškesnis emocijų proveržis. Tačiau tikrieji stojiškų suomių jausmai yra čia pat kadre – viengulėje lovoje ar trūkstamame indų komplekte, tuščioje stiklinėje ar du žmones skiriančioje vazoje. Ir nenustojančioje skambėti muzikoje – erdvę nuolat užpildo nostalgiški populiarūs šlageriai apie taip trokštamą meilę, kuri baigėsi arba niekada neatėjo.

Kadrai iš filmo „Nukritę lapai“

Su Kaurismäki nuo pirmojo filmo dirbančio operatoriaus Timo Salmineno kamera juda tik tada, kai tai neišvengiama. Ji priartėja palengva, iš tolo, o tada sustoja ir pažvelgia į veidus, dažnai įrėmintus šešėlių. Interjerai minimalistiniai, nesudėtingi, tačiau ne sterilūs, ir gyvybės erdvei niekad netrūksta. Skurdo ir nepritekliaus kupinas pasaulis čia savitai gražus, pilkumą užpildo ryškios spalvos, kaip kad raudona Ansos suknelė ar Holapo atnešta geltonų gėlių puokštė.

„Nukritusiuose lapuose“ neišvengiamai yra ir dar vienas veikėjas – kinas, citatų ir nuorodų čia daugiau, nei būtų galima tikėtis išvysti keistame filmo personažų pasaulyje. Tai ir mirktėlėjimai kolegoms – Ansa su Holapu eina žiūrėti Jarmuscho „Mirusieji nemiršta“, – ir nusilenkimas mokytojams – Godard'ui, Leanui, kurių filmų plakatai kabo prie „Ritz“ kino teatro. Netgi filmo pabaiga primena Chaplino „Modernius laikus“, todėl net ir be Ansos atsakymo nebūtų sunku atspėti, kaip ji pavadino savo šunį. Atrodo, kad kinas filme yra vieta, kur (tiesiogine ir perkeltine prasme) žmonės visada gali vienas kitą surasti, ir Kaurismäki atsisako nustoti tikėti jo galia.

„Nukritę lapai“ kalba apie mažų dalykų teikiamą laimę, tikėjimą meile ir, žinoma, kiną kaip išsilaisvinimą. Filmo trukmė – tik 81 minutė, tačiau jų užtenka, kad iš kino salės išeitum šiek tiek laimingesnis nei buvai.

Atkelta iš 10 psl.

o Rytis vaidino Kasparą. Pastebėjau, kad jam buvo labai svarbi emocionalioji to vaidmens pusė, ko labai trūksta šiandieniniame teatre. Jis buvo emocionalaus teatro šalininkas, turėjo savo įsitikinimus ir neidavo į jokius kompromisus. Galėjo būti kategoriškas, nemalonus, bet su sava pozicija. Dabar, kai aplink visur vyrauja teigiama energija, absoliuti tolerancija, pseudopozityvumas, yra pamirštamas žmogaus požiūris į gyvenimą. Mano manymu, ne visuomet teisinga būti tolerantiškam, reikia turėti savo nuomonę ir aktyviai nesutikti, jei kas nors kertasi su ta tavo nuomone. Tad šiuo požiūriu Rytis buvo sveikas žmogus, atviras ir nevyniojantis nieko į vatą. Su žmonėmis, kurie nesutikdavo su kito nuomone, bet turėjo savąją, jis palaikė šiltus santykius, nes gerbė kito poziciją, tad drįsčiau teigti, kad buvo nesumeluotas žmogus, ne prisitaikėlis. Buvo labai nagingas, pats darydavo namuose remontus ir jautė malonumą. Visuomet teigė, kad jam nesvarbu, kaip jį palaidos, turėjo nemažai juodojo humoro, nebijojo mirties, buvo ryškus, karštas, emocingas žmogus.

Eglė Jackaitė (Klaipėdos dramos teatro aktorė nuo 1996 m.)

Prisiminusi Rytį Gustaitį iškart šalia jo matau ir puikią aktorę, jo žmoną, nuostabiąją ir labai mylimą Valentiną Leonavičiūtę. Man jie abu tarsi nedalomi į dvi dalis: visada buvo šalia vienas kito, o kolegoms – empatiški, pamokantys, paguodžiantys, būdavo, pastiprins, padrąsins... Atėjau dirbti į Klaipėdos dramos teatrą jaunutė, iškart po studijų, vos dvidešimt vienų metų. Pamenu, jie abu su Valentina buvo labai geri, draugiški, kūrybingi. Tačiau kalbant tik apie Rytį... pamenu, jis labai daug rūkydavo. Bet jei rimtai – buvo labai šiltas, jaukus, žmogiškas, apsiskaitęs, nesusireikšminęs, jautrus žmogus, puikus aktorius. Aš beprotiškai pasiilgau tos senosios teatro kartos, tokių žmonių kaip Rytis su Valentina, Vytautas Paukštė, Vytautas Kancleris, Bronius Gražys bei kiti. Džiaugiuosi, kad teko laimė juos pažinti ir scenoje drauge kurti vaidmenis. Jų labai labai trūksta, o mintyse ir širdyje man liko patys gražiausi prisiminimai.

Simona Šakinytė (Klaipėdos dramos teatro aktorė nuo 2007 m.)

Nors ir mažai esu su juo dirbusi, man jis padarė be galo didelį įspūdį ir kaip aktorius, ir kaip pedagogas. Spektaklyje „Mergaitė, kurios bijojo Dievas“ jis turėjo vaidinti aviatorių Antaną Gustaitį, turėjau būti poroje su juo, o kolegė Monika Vaičiulytė – su Rimantu Pelakausku. Tačiau prieš pat premjerą Rytis to vaidmens atsisakė. Jis su manimi perėjo labai daug scenų, padėjo jas išanalizuoti, pažiūrėjo į tą spektaklį iš pedagoginės pusės. Tad beveik dešimt metų vaidindama tą spektaklį aš jį prisimindavau.

Kalbėdama apie kūrybinį darbą noriu pasakyti, kad man repetuojant turi būti linksma, o tą linksmumą labai užtikrindavo Vytautas Paukštė ir Rytis Gustaitis, jiems abiem jutau labai didelę simpatiją. Jie sakydavo, kad tai turi būti žaidimas, dirbti turi būti smagu. Repetuojant su Gustaičiu ir Valentina Leonavičiūte visuomet būdavo linksma: esi susikaupęs, paskendęs savyje, o jis prieina ir pajuokauja – tada suvokdavai, kad ir rimti dalykai gali būti smagūs.

Kai atėjau į teatrą, Gustaitis buvo labai brandus ir patyręs aktorius, organiškas ir tikras scenoje. Man atrodė žavu, kad jis nebūna kažkoks pasikeitęs, magiškas ar kitoks – aktorius turi būti tikras, toks, koks gyvenime. Man niekada nepatiko teatras, kuriame aktoriai kalba kitaip, pakiliai, netikru tonu, – Rytis toks nebuvo, scenoje jis atrodė labai natūralus. Toks buvo ir nuėjęs nuo scenos.

Kartą jis man davė labai gerą patarimą. Būdama jauna sutikdavau su viskuo, ko tik reikalaudavo režisierius, o jis liepė save saugoti, nes susigadinus sveikatą tavęs niekam nebereikės, o ir ačiū niekas nepasakys. Dėl scenos negalima pamesti galvos.

Meilės krizės viename Vilniaus bute

Tomas Vengris apie naują filmą

JAV gimusio lietuvio Tomo Vengrio vardas šalyje tapo žinomas po pirmo režisieriaus ilgametražio filmo „Gimtinė“ (2019). Po ketverių metų Talino kino festivalyje „Juodosios naktys“ Tomas pristatė antrąjį filmą „5 ½ meilės istorijos viename Vilniaus bute“, kuris konkursinėje programoje „Rebels With a Cause“ įvertintas kaip geriausias. Šiame festivalyje 2019 m. jo pirmasis darbas dalyvavo Baltijos šalių konkursinėje programoje ir taip pat buvo pripažintas geriausiu. Naujausiame filme pasakojamos Vilniaus senamiestyje esančiame „Airbnb“ bute susipinančios penkios meilės istorijos, kurios režisieriaus įvardijamos kaip meilės krizės. Dėl skirtingų priežasčių bute apsistoję turistai iš Airijos, Vengrijos, Izraelio ir Lenkijos net nenutuokia, kas jų laukia tarp šių sienų.

Apie naujus iššūkius kuriant filmą, darbą su skirtingų mokyklų aktoriais ir filmavimą savo bute pasakoja režisierius Tomas Vengris.

Filmuojant „5 ½ meilės istorijos viename Vilniaus bute“ M. Norvaišos nuotr.

V. Juozėno nuotr.

Kaip jautėtės kurdamas antrąjį filmą „5 ½ meilės istorijos viename Vilniaus bute“?

Po „Gimtinės“ norėjau išsikelti įvairių iššūkių: kino kalbos, stiliaus ir pan. Nežinau kodėl, bet sugalvojau, kad noriu save apriboti – pasirinkti tik vieną lokaciją. Taip galėjau sau leisti daugiau dirbti su aktoriais. Filmavimas labai skyrėsi nuo „Gimtinės“. Man buvo smagu dirbti su įvairiais aktoriais. Dažniausiai per pirmą savaitę su komanda įsivažiuoji ir judi toliau, o šiame filme aktoriai kas savaitę keitėsi – vieni išvažiuodavo, atvažiuodavo kiti. Jie visi iš skirtingų šalių, vaidybos mokyklų, todėl iš pradžių kilo daug streso. Su vienais aktoriais sekėsi dirbti geriau nei su kitais. Tačiau kaskart išmokdavau vis ko nors naujo ar kildavo įkvėpimas.

Užaugote Jungtinėse Amerikos Valstijose, ten studijavote kiną, dirbote. Lietuvoje jau sukūrėte du ilgametražius filmus. Ar planuojate grįžti į JAV ir ten režisuoti, ar matote Lietuvą kaip šalį, kurioje kursite ir toliau?

Apie tai negalvoju. Kino konservatorijoje turėjau dėstytoją, kuris sakydavo, kad kino industrijoje visi bando žaisti šachmatais. Geriau nežaisti, nes vis tiek nieko nenuspėsi. Man šiuo metu labai patinka dirbti Europoje ir Lietuvoje. Atradau gerų žmonių. Galbūt pasąmoningai šiame filme stengiausi pritraukti istorijas iš skirtingų šalių, tokių kaip Airija, kur vaidybos mokykla labai amerikietiška, todėl man gerai pažįstama. Ir toliau planuoju dirbti Lietuvoje. Man patinka europietiškas kinas. Tačiau niekada negali žinoti, kaip viskas pasisuks.

Jeigu pasiūlytų gerą projektą, sutiktumėte režisuoti?

Nesakyčiau, kad laukiu gerų pasiūlymų. Turiu aplanką, kuriame laikau filmų idėjas. Vienu metu mėgstu vystyti daugiau nei vieną kūrinį. Būna, vis ką nors parašau, renku informaciją ir tie filmai po truputį formuojasi, kol įgauna pavidalą. Dar nuo studijų laikų turiu kelias idėjas, kurias vis paplėtoju. Jose gal daugiau veiksmo būtų Amerikoje. Tad jeigu atsirastų kokia galimybė ar įdomus aktorius, gal ir pabandyčiau. Bet dabar neturiu noro ten grįžti.

Visi turi savo kelią, bet kiek bendrauju su kursiokais ar draugais, dirbančiais JAV, jie man ir Europos kino industrijai pavydi, nors patys yra labai talentingi, perspektyvūs kūrėjai, turintys gerus agentus. Iš kūrybinės ir meninės pusės Europoje mes turime gerokai daugiau laisvės. Aišku, biudžetai kur kas mažesni, galbūt filmą pamatys mažiau žmonių, nei norėtųsi. Bet JAV, jeigu nori sukurti ką nors įdomesnio, išsikelti didesnius iššūkius, nei įtikti didelėms studijoms, būna daug sunkiau. Galbūt tai labai savanaudiškas pasirinkimas, bet man čia žymiai geriau dirbti ir į tą pasaulį nesiveržiu.

Lietuvoje, kaip ir daugumoje Europos šalių, kino kūrėjams duodama laisvė plėtoti savo idėjas ir su jomis ateiti pas prodiuserius, kurie į kūrybinę dalį per daug nesikiša. JAV kino industrija pagrįsta kitu modeliu: prodiuseris ieško ir samdo sau tinkamą scenaristą ar režisierių.

Gali vystyti savo idėją, bet labai sunku gauti finansavimą. Turiu gerą talentingą draugą. Mes su juo nuo senų laikų dalinamės scenarijais. Jis labai daug prisidėjo ir prie mano naujausio filmo. Jo trumpametražiai darbai apdovanoti pagrindiniais Klermono-Ferano, Palm Springso kino festivalių prizais, vienas nominuotas „Oskarui“. Europoje jis jau dirbtų prie trečio ar ketvirto ilgametražio filmo, tačiau JAV niekaip negauna finansavimo. Jo filmų scenarijai nėra tradiciniai, labai sudėtingi, ir niekas jiems neduos pinigų. Jis pragyvena ir gali leisti sau palaukti. Bet pamatai, koks yra skirtumas tarp industrijų. Manau, kad jam pavyks ir mes visi apie jį išgirsime. Aš ir aplink jį esantys žmonės žino, kad tai pasaulinio lygio talentas, tačiau jam sukurti filmą užtruks gerokai daugiau metų. Jis laikosi savo vizijos ir nenori kurti kažkieno kito filmų. Tada supranti, kad Lietuvoje yra visai gerai.

Kalbant apie filmą „5 ½ meilės istorijos viename Vilniaus bute“ – daugeliui yra tekę gyventi „Airbnb“ butuose. Ar šio filmo idėja kilo iš asmeninių kelionių patirčių?

Idėja kilo dar bebaigiant „Gimtinę“. Buvau apsistojęs „Airbnb“ bute Hamburge ir kituose miestuose. Beje, Vilniuje esantis butas – mano tėvų, jie nusipirko jį 1994 metais. Jame irgi yra gyvenę daug įvairių žmonių. Turėjau draugą, kuris studijų laikais gyveno tame bute. Tuo metu jis patyrė didžiulę meilės tragediją. Tėvas vėliau išnuomojo butą moteriai, su kuria susipažinęs irgi sužinojau, kad ji išgyveno įvairių meilės krizių. Pradėjau galvoti, kiek daug žmonių verkė sėdėdami ant šios sofos ar šlavė šukes. Tada susimąsčiau apie kitus „Airbnb“ butus, ką slepia juose esantys kilimai, sofos, daiktai. Man tai pasirodė labai gražu. Buvo toks laikas, kai atrodė, kad aplink visur daug neapykantos: žmonės pikti, visi socialiniuose tinkluose dalinasi savo požiūriais. Bet galų gale visi nori mylėti ir būti mylimi. Taip ir kilo idėja. Aišku, visada būna ir asmeninių dalykų. Manau, sunku rašyti scenarijų, kai pats jame nesi.

Filmas sudėliotas iš penkių trumpų istorijų. Ar ilgai galvojote apie filmo struktūrą? Pavyzdžiui, kaip susieti skirtingas meilės istorijas?

Turėjau daug įvairių minčių. Bandžiau skirtingus priėjimus: šokinėti laike ar iš vienos istorijos į kitą. Manau, kad šis kūrinys yra hibridinis antologijos filmas. Tradiciniame būna daug istorijų, tačiau vis tiek jauti, kad tai vientisas kūrinys, o ne šiaip atskiri trumpametražiai filmai. Pavyzdžiui, Paulo Thomo Andersono „Magnolija“ ar Jimo Jarmuscho „Naktis Žemėje“. Tai yra labai sudėtinga ir sunku padaryti gerai. Siaubo žanro kūrėjai yra įvaldę šį formatą, tačiau šiuo metu nėra madinga kurti tokius filmus.

Turėjau įvairių idėjų, kaip „surišti“ istorijas. Iš pat pradžių galvojau visas filmuoti „Nakties Žemėje“ stiliumi. Jei prisimenate, filme yra laikrodžiai. Istorija prasideda, montažas, baigiasi. Kai sukūriau „5 ½ meilės istorijos viename Vilniaus bute“, visai buvau pamiršęs šį filmą. Bet man vaikystėje taip patiko „Naktis Žemėje“, mačiau jį gal dvidešimt kartų. Tad iš pradžių turėjau idėją, kad filmas bus ritmiškai į jį panašus, mes net nematysim, kas tokia ta buto valytoja. Tačiau ji su kiekvienu scenarijaus juodraščiu vis augo ir augo, kol tapo pagrindine veikėja. Pats butas irgi yra pagrindinis veikėjas, bet valytojos linija viską susiejo.

Visas filmo veiksmas vyksta bute. Net kai veikėjai iš jo išeina, kamera it pats butas stebi juos pro langą.

Tai buvo pats įdomiausias elementas. Kine perspektyva man yra viskas. Aš nemėgstu vadinamosios *objective perspective* (objektyvioji perspektyva). Norėjau, kad filmas būtų pasakojamas iš buto perspektyvos – veiksmą matytume senamiesčio buto akimis. Kamera fiksuoja tik tai, ką jis pats galėtų pamatyti bei išgirsti, ir, deja, jis negali pats kažkur išeiti, tik dirstelėti pro langą.

Filmuota realiame Vilniaus senamiesčio bute. Tai maža erdvė. Kaip operatoriui Jurgiui Kmins'ui sekėsi susidoroti su šia užduotimi?

Visi, kas perskaitė scenarijų, žinojo, kad tai bus didžiulis iššūkis operatoriui, aktoriams. Jau rašydamas scenarijų pradėjau dirbti su operatoriumi. Pradėjau su vienu, toliau tęsiau su Jurgiu. Jis labai gražiai prisidėjo prie šviesos. Apšvietė butą, kai reikėjo, kad būtų saulėta, sudėliojo, kokia turėtų būti šviesa pagal sezonus. Tai buvo viena dalis. Mes tame bute praleidome daug laiko. Siekėme, kad kamera retai būtų akių lygyje, nes buto akys yra visur. Tai padėdavome kamerą ant žemės, tai pakeldavom aukščiau ar užkišdavom už lovos. Mums tai buvo įdomios vizualinės paieškos. Nenorėjome „pagauti“ veiksmo tradiciškai. Todėl kartais visai gerai padėti kamerą viename kambaryje, kai veiksmas vyksta kitame. Kartkartėmis pamatai, kaip ten kas šnekučiuojasi. Tai įtraukia, kartais sukuria įtampą. O toliau jau dirbi prie montažo, bandai sukurti filmą taip, kad žiūrovas pajustų įtampą. Todėl kino *geek'ams* šis filmas gali būti smagus iš kino kalbos, montažo ir operatoriaus darbo pusės.

Pagrindinį buto prižiūrėtojos, kuri sujungia visas istorijas, vaidmenį atliko latvių aktorė Velta Žygurė-Anužienė, jau daug metų gyvenanti ir dirbanti Lietuvoje. Ją žmonės geriausiai atpažįsta iš serialų. Kaip ją atradote ir kodėl pasirinkote šiam vaidmeniui?

Man svarbiausia natūralumas. Kai aktoriai ateina į atrankas, svarbu patikėti, kad jie galėtų būti paprasti valytojai. Antras kriterijus buvo – kad aktorėje matyčiau vidinį vaiką. Velta tą turi, jos akyse matyti vaikas. Tai labai žavu. Nebuvau matęs lietuviškų serialų, kuriuose ji vaidina. Pastebėjau ją „Černobylyje“. Ji ten pasako gal tik vieną eilutę, bet jos akys viską perteikia be jokių pastangų.

Filme vaidina aktoriai iš Airijos, Izraelio, Vengrijos, Lenkijos. Tarp jų ir Géza Röhrigas, kuris atliko pagrindinį vaidmenį „Sauliaus sūnuje“. Kaip subūrėte visą šį aktorių kolektyvą?

Tai buvo labai ilgas ir sudėtingas procesas. Bet man pasisekė, kad tuo metu buvo kovidas ir aktoriai mažai dirbo. Turėjome labai gerą aktorių atrankos režisierę iš JAV, kuri gyvena Europoje. Ji siūlydavo įvairius aktorius, o mes tiesiog susitikdavome pasikalbėti per „Zoom“. Nenorėjau daryti tradicinės atrankos. Tad jeigu jiems patikdavo scenarijus, mes tiesiog susiskambindavome pašnekėti. Kažkaip iš bendravimo, iš to, kaip

Nukelta į 13 psl.

Hitchcockas ir Hičkokas

Krėsle prie televizoriaus

Kino kūrėjai mėgsta realių žmonių istorijas. Tačiau mūsų geografinėse platumose retam iš jų istorija nėra pretekstas pagaminti dar vieną propagandinį filmą. Tokių, kurie bando suprasti į sudėtingas situacijas patekusių žmonių poelgius ir nesistengia iškart nuteisti atsidūrusiųjų blogio pusėje, vis dėlto mažuma.

Jano P. Matuszyńskio filmas **„Nepalikti žymių“** (**LRT Plius, gruodžio 7 d. 21.33**) sukurtas pagal dokumentinę Cezary Łazarewicziaus knygą, pasakojančią apie 1983-iaisiais, karinės padėties metais, Lenkiją sukrėtusį Grzegorzo Przemyko nužudymą. Nusikaltimas buvo atsitiktinis – ką tik mokyklą baigusį vaikiną žiauriai sumušė milicininkai, ir jis po kelių dienų ligoninėje mirė. Pasak Łazarewicziaus, byla, apie kurią žinojo visa Lenkija, suformavo ne tik jį, bet ir visą jo kartą. Przemykas buvo opozicijos veikėjos, poetės Barbaros Sadowskos sūnus. Kai paskui Przemyko karstą į Varšuvos gatves išėjo per 20 tūkstančių žmonių, valdžia išsigando ir pradėjo persekioti visus žinančius tiesą. Dėl Przemyko mirties buvo apkaltinti sanitarai, bet milicininkai – ir tie, kurie mušė, ir tie, kurie liepė nepalikti žymių, – bausmės išvengė.

Matuszyńskio filmas – tai ir bandymas atkurti šią istoriją, ir kartu totalitarinės prievartos sistemos analizė: „Nepalikti žymių“ rodo, kaip nuosekliai ji naikina žmones, verčia juos išsižadėti tiesos, artimųjų, draugų. Liudininkui, kuris filme ir knygoje tapo Jureku Popieliu (realus žmogus saugo nuo viešumos savo vardą ir veidą), teko patirti tikrą pragarą, nes jis nesutiko atšaukti savo žodžių ir atsisakyti liudyti tiesą teisme. Jurekas filme lyg persekiojamas žvėris: pareigūnai ne tik seka kiekvieną jo žingsnį, bet ir siekia sukompromituoti, įbauginti jam artimus žmones – laikui bėgant palūžta net jo tėvai. Jo bylą asmeniškai prižiūrėjo du svarbiausi karinės padėties personažai – generolai Czesławas Kiszczakas ir Wojciechas Jaruzelskis. Sadowska to spaudimo neišlaikė – sistema sunaikino jos kūną ir dvasią.

Matuszyńskis kruopščiai atkuria kasdienės prievartos, manipuliavimo ir melo mechanizmus, išryškina tardytojų, saugumiečių, prokurorų metodus bei amoralumą, paverčia matoma slogią atmosferą, kuri, regis, fiziškai lyg akmuo prislegia „Nepalikti žymių“ veikėjus, bet kartu rodo, kokią kainą reikia mokėti už ištikimybę sau.

Alfredas Hitchcockas – viena geriausiai atpažįstamų masinės kultūros ikonų. Labiausiai prie visuotinės šlovės prisidėjo 1960 m. pasirodęs filmas „Psichopatas“. Nespalvotas, nebrangus, labiau televizijos filmą primenantis „Psichopatas“ paveikė ir kino istoriją, ir Holivudo raidą. Sachos Gervasi **„Hičkokas“** (**LRT, 3 d. 22.05**) pasakoja apie trumpą, bet svarbų Hitchcocko gyvenimo tarpsnį, kai jis kūrė „Psichopatą“.

Toks įspūdis, kad Gervasi ima pagrindu ne konkretų Hitchcocką, o savo įsivaizdavimą apie režisierių. Įspūdį sustiprina ir Hitchcocką įkūnijęs Anthony Hopkinsas. Nei kruopštus grimas, nei pavyzdingai imituojama impozantiška režisieriaus figūra negali užgožti vidinio personažo ir aktoriaus neatitikimo. Hopkinsas vaidina ne režisierių, savo filmuose analizavusį dviprasmišką, šaltą, pavojingą, kupiną įvairiausių grėsmių pasaulį ir teigusį, kad save jis išreiškia stiliumi, o ne filmų siužetu, bet ekscentrišką anglą Holivude, kuris puikiai įvaldė viešųjų ryšių technologijas ir gali padaryti viską, kad pasiektų norimą rezultatą. Pagyvenusį vyriškį, kuris labai prisirišęs prie savo žmonos, bet pradeda jos pavyduliauti, kai ši skiria daug dėmesio kitam. Kūrėją, kuris pastato ant kortos karjerą ir turtus, kad sukurtų neįprastą filmą. Trumpai tariant, tą išorinį apvalkalą, kuris iš esmės nepasako nieko.

Patys idiotiškiausi filmo epizodai, kai režisierių sapnuose (ar vizijose) ima persekioti „Psichopato“ personažo prototipas – žudikas ir kanibalas. Hitchcockas nuo ankstyvos jaunystės lankė teismo procesus, kur buvo teisiami panašūs nusikaltėliai, domėjosi jų psichologija, todėl sunku patikėti panašiomis „sukrėstomis vizijomis“, sulaukus brandaus amžiaus. Tačiau Gervasi nepaaiškina to, kas tikrai svarbu. Juk Hitchcocko kova su Holivudo cenzoriais, draudusiais rodyti nuogą kūną, atvirą prievartą, žiaurumą, transvestizmą, nesantuokinį seksą ir kitokius „iškrypimus“, „Psichopate“ baigėsi režisieriaus pergale. Ji ir atvėrė kelius moderniam amerikiečių kinui, kurį visi gerai žinome. Ta pergalė pasireiškė net tuo, kad „Psichopate“ pirmą kartą stambiu planu buvo parodyta tualeto kriauklė – iki tol tai buvo draudžiama. Hitchcocko biografijos autorius Patrickas McGilliganas yra pasakęs, kad „Psichopatas“ tapo Hitchcocko apmąstymų apie Ameriką ir jos visuomenę kulminacija.

Filme **„Šokėja tamsoje“** (**LRT Plius, 2 d. 23.05**) Larsas von Trieras išreiškė savo požiūrį į Ameriką ir jos mitus. Filmo herojė Selma (Björk) yra emigrantė iš Čekoslovakijos. Ji nori uždirbti pinigų, kad trylikamečiam sūnui būtų atlikta akių operacija. Selma sunkiai dirba fabrike, bet ir pati ima prarasti regėjimą. Jos vienintelis džiaugsmas – sūnus ir miuziklai. Selmą supantys pasaulio garsai įkvepia jos įsivaizduojamus kūrinius. Įkvėpti gali bet kas – net fabrike dirbančios mašinos. Tada ji persikelia į miuziklų pasaulį, tampa žvaigžde ir jaučiasi laiminga. Kai ji dainuoja, kadro spalvos tarsi atgyja. Tačiau von Trieras paprastą siužetą paverčia graikų tragedija: Selma dėl sūnaus gali padaryti viską, bet prieš ją atsisuka visi, kuriuos ji laiko savo draugais.

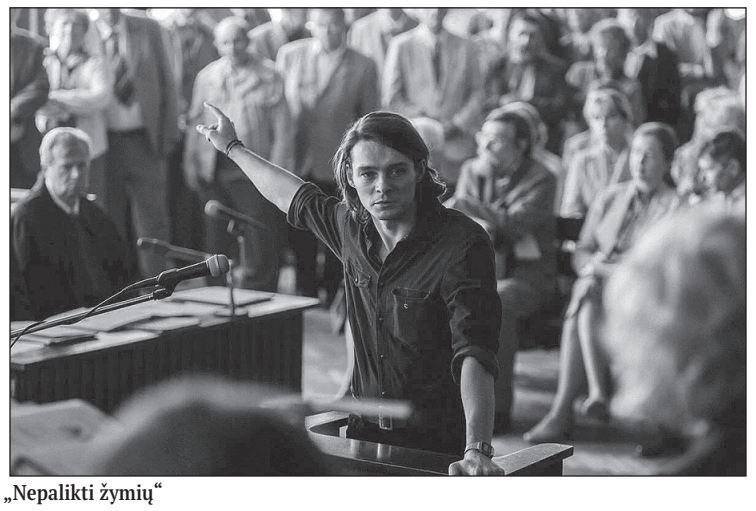

„Nepalikti žymių“

„Šokėja tamsoje“

1975-aisiais, po „Watergate“ bylos ir prezidento Richardo Nixono atsistatydinimo, pasirodžiusio Sydney Pollacko filmo **„Trys Kondoro dienos“** (**LRT, 3 d. 23.45**) herojus Džo Terneris (Robert Redford) yra mokslininkas ir triūsia kažkokioje CŽV priklausančioje, bet užmaskuotoje kontoroje – analizuoja bulvarinę literatūrą, detektyvus apie šnipus (nuoširdžiai jam pavydžiu tokio darbo). Grįžęs po pietų jis randa šešis savo kolegas nužudytus. Džo padaro klaidą: skambina viršininkams ir supranta, kad pateko į spąstus. Kaip ir ne vieno Hitchcocko filmo herojus, Džo priverstas išsiaiškinti jam surengtos medžioklės tikslus ir priežastis, kad liktų gyvas. Pollackas rodo tris Džo gyvenimo dienas. „Trys Kondoro dienos“ dažnai pavadinamos geriausiu 8-ojo dešimtmečio amerikiečių trileriu, bet Pollackas trilerį sujungė su Džo ir Ketės (Faye Dunaway) susitikimo istorija (jos žodžiai „naktis dar jauna“ įėjo į kino istoriją), panardino į Niujorko gatvių ritmą ir, regis, jau primiršto Dave'o Grusino muzikos garsus. Kartu filme pasakojama istorija priverčia susimąstyti apie valstybės mechanizmus. Džo prieš savo norą sužino valstybės paslaptį ir savo kailiu įsitikina, kad teoriškai už jo saugumą atsakingi asmenys nejaus jokių skrupulų stengdamiesi jo atsikratyti, nes dideli pinigai ir politinė įtaka yra svarbiau.

„Trys Kondoro dienos“

Jūsų –
Jonas Ūbis

Atkelta iš 12 psl.

jie „perskaito“ istoriją, supratau, su kuo norisi dirbti, su kuo ne. Taip po truputį ir dėliojosi kolektyvas, kuriuo esu labai patenkintas.

Kaip atsirinkote, iš kurių šalių bus turistai?

Nuo pradžių buvo numatyta Lenkija ir Izraelis. Gal lenkus galėjome pakeisti, bet nesinorėjo, nes tai didelė Vilniaus istorijos dalis. Dėl vengro – man šalis labai mažai rūpėjo. Tiesiog turėjau veikėją ir per aktorių atranką nusprendėme, kas jį vaidins. Su atrankos režisiere kalbėjomės, kad mums reikia tam tikro tipažo, amžiaus aktoriaus. Galų gale išėjo antitipažas, nes per atranką supratome, kad norėtųsi jį pavaizduoti kitaip, nei parašyta scenarijuje. Dėl pirmos mergvakario istorijos stereotipiškai galvojome apie angles, škotes ar aires. Amerikietės tikrai nebūtų skridusios į Lietuvą dėl mergvakario.

Nors veiksmas vyksta bute, per veikėjus paliečiama Vilniaus istorija. Kodėl jums buvo svarbu į filmo siužetą įpinti miesto praeitį?

Norėjau papasakoti apie Vilnių jo nerodydamas. Pamatai tik Katedros aikštę pro buto langą. Kažkas sakė, kad Vilnius dabar išgyvena antrą aukso amžių. Jis seniai kada buvo toks tarptautinis, daug žmonių gatvėse. Per tą mažą butą norėjau kažkiek papasakoti apie Vilnių, subtiliai parodyti miesto spalvas. Filmas nėra apie tai, bet taip pasirinkome, kad žiūrovai suprastų, jog šios istorijos negali būti perkeltos į kitą miestą.

Per daug neišduodant siužeto, visos poros filme susiduria su iššūkiais ir sunkumais. Kodėl taip nusprendėte?

Filmas yra ne apie meilės istorijas, o apie meilės krizes. Jei grįžtume prie pradžios, šis butas matė daug gyvenimiškų dramų. Kai kurios jų juokingos, kai kurios tragiškos, o kartais abi viename. Tai man buvo pirminis įkvėpimas. Žmonės yra labai vienodi, tačiau jie sukuria tam tikrus vaidmenis, kad atrodytų skirtingi. Bet iš tiesų mes turime tuos pačius poreikius ir norus. Manau, tai galima geriausiai atskleisti per paprastas meilės dramas. Tie maži nesusipratimai, ginčai, baimės ir panašiai mus suvienija. Nesvarbu, kokio amžiaus, lyties, orientacijos, tautybės esi – visi mes panašūs.

„Gimtinės“ scenarijų rašėte vienas. Šiame filme dirbote kartu su Tatia Rosenthal. Kodėl nusprendėte pasikviesti į pagalbą dar vieną scenaristą?

Ėmiausi scenarijaus vienas, parašiau du ar tris juodraščius. Bet man tai buvo labai sunkus formatas. Truputį bijojau, kad bandysiu aprėpti per daug: įvairių kartų meilę, skirtingą pasaulėžiūrą. Supratau, kad vienas neparašysiu. Turiu tarptautinę draugų grupę, su kuria dalinuosi scenarijais. Vienas kursiokas iš Izraelio mane supažindino su Tatia. Ji jau buvo parašiusi scenarijų animaciniam filmui, kuriame taip pat susipina daug istorijų. Ji perskaitė scenarijų, mes susitikome pasikalbėti. Mūsų pasaulėžiūros visiškai skirtingos, ji už mane gerokai vyresnė, tad buvo labai įdomu su ja kalbėtis ir ginčytis. Mes kartu perrašėm kelias istorijas, kai kurias išmetėm, įdėjom naujų. Ji daug padėjo. O vėliau viską užbaigiau pats. Tad gerai, kad tokį scenarijų rašiau ne vienas, nes tai suteikė skirtingų požiūrio taškų.

Kalbėjosi Ieva Šukytė

Parodos

Vilnius

Nacionalinė dailės galerija
Konstitucijos pr. 22
Paroda „Vilnius, Wilno, Vilne 1918–1948. Vienas miestas – daug pasakojimų“
„Septynios tarpukario Vilniaus menininkės NDG nuolatinėje ekspozicijoje“
iki 3 d. – projekto „JCDecaux premija“ paroda „Mainais į amžius“

Radvilų rūmų dailės muziejus
Vilniaus g. 24
Igorio ir Svetlanos Kopystianskių (JAV) kūrybos paroda
Paroda „Protesto menas: sovietmečio nepaklusnieji. Iš Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui dovanotos Vladimiro Tarasovo kolekcijos“
iki 4 d. – parodos „Gyvastingieji senojo pasaulio profiliai“ ir „Nuostabieji karo pabėgėliai“
nuo 1 d. – Audriaus Novicko paroda „Lauko klostės“

Vilniaus paveikslų galerija
Didžioji g. 4
Paroda „Svetimas tapęs savu: daugialypis meninio Vilniaus veidas“
Paroda „Senieji meistrai iš Ukrainos muziejų. Nacionalinis Bohdano ir Varvaros Chanenkų dailės muziejus ir Lvivo nacionalinė Boryso Voznyckio dailės galerija“
Parodos „Florentem“ ir „Kunstkamera“

Taikomosios dailės ir dizaino muziejus
Arsenalo g. 3A
Kūrybinio dueto „Pakui Hardware“ (Neringos Černiauskaitės ir Ugniaus Gelgudos) paroda „Uždegimas“
Konkurso „Jaunojo tapytojo prizas“ finalininkų paroda

V. Kasiulio dailės muziejus
A. Goštauto g. 1
Paroda „Žibuntas Mikšys. Kad būt sugrįžtama“

Lietuvos nacionalinis muziejus Naujasis arsenalas
Arsenalo g. 1
Paroda „Neišspręsta kompozicija. Antrasis pasaulinis karas sovietų Lietuvos dailėje“
Paroda „Laiko šukės ir aidai. Sovietinė cenzūra Rimanto Dichavičiaus kūryboje“

Senasis arsenalas
Arsenalo g. 3
Paroda „Paveldas – mano, visuomenės, valstybės?“

Istorijų namai
T. Kosciuškos g. 3
Tarptautinė paroda „Tikėti ar netikėti: sąmokslo teorijos“
Paroda „Pasaulio dydžio Lietuva: mūsų migracijos istorija“

Vilniaus gynybinės sienos bastėja
Bokšto g. 20 / 18
Paroda „Vardan jos, laisvos“

Signatarų namai
Pilies g. 26
Ekspozicija „XX a. pradžios tautinio atgimimo ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo istorija (1900–1918)“
Miglės Anušauskaitės komiksų paroda „Signatarės pirmame plane“
Interaktyvi paroda „Laisvės siekis kaip žaidimas-įvykis“

Valdovų rūmai
Katedros a. 4
Paroda „Tarp būties ir atminties. Vilniaus pilių vaizdai“

MO muziejus
Pylimo g. 17
Paroda „Vilniaus pokeris“
Mažoji paroda vaikams „Troleibuso ūsai“
Muziejaus hole – paroda „Pro V.B. prizmę: Andriaus Zakarausko tapyba“

Bažnytinio paveldo muziejus
Šv. Mykolo g. 9
Paroda „Tegul visi bus viena. Šv. Juozapato Kuncevičiaus kankinystei – 400“
Katedros varpinėje – paroda „Varpinė – Vilniaus laiko juosta“

Lietuvos meno pažinimo centras „Tartle“
Užupio g. 40
Paroda „Vilniaus laikas“

Vilniaus muziejus
Vokiečių g. 6
Paroda „vilniaus_kambariai_v.1.1“

VDA parodų salės „Titanikas“
Maironio g. 3
Gitenio Umbraso darbų paroda „Retrospektyva“
Tarptautinė tipografikos bienalė „Keliaujančios raidės ’23: Holograma“

VDA parodų erdvė „Kreatoriumas / meno krosnys“
Maironio g. 6
Andriaus Bursovo paroda „Nenutiestas takas“

Prospekto fotografijos galerija
Gedimino pr. 43
iki 7 d. – Reginos Šulskytės paroda „Dvidešimt septyni sugrįžimai“

Galerija „Vartai“
Vilniaus g. 39
Gotos Palekaitės ir Marijos Puipaitės paroda „Fetišo anatomija“

Pamėnkalnio galerija
Pamėnkalnio g. 1
nuo 6 d. – Ievos Trinkūnaitės kūrybos paroda „Artimas“

Galerija „Meno niša“
J. Basanavičiaus g. 1
Jolantos Kyzikaitės, Monikos Plentauskaitės, Jurgio Tarabildos ir Jono Jurciko (1986–2020) paroda „Ne tik (apie) tapybą“

Galerija „Aidas“
A. Jakšto g. 9
Lino Katino tapybos paroda „Arbatos ceremonija“

Vilniaus rotušė
Didžioji g. 31
Romualdo Balinsko paroda „Gyvastis“
Elenos Nonos Zavadskienės paroda „Tekantis laikas“

Galerija „Kunstkamera“
Ligoninės g. 4
Paroda „Back to Black“

Teatro, muzikos ir kino muziejus
Vilniaus g. 41
Paroda „Klajojančios žvaigždės: žydų teatras Lietuvoje 1910–1943“
Paroda „Vilnius kine“
„Kino teatras – slėptuvė nuo gyvenimo“

Rašytojų klubas
K. Sirvydo g. 6
Leonardo Gutausko tapybos paroda

Samuelio Bako muziejus
Naugarduko g. 10 / 2
Paroda „Samuelio Bako dailė Vilniuje: retrospektyva 1942—2023“
Varšuvos geto muziejaus paroda „Gyvųjų miestas / Mirusiųjų miestas“
Savickų dinastijos paroda „Kartos ir likimai“

Energetikos ir technikos muziejus
Rinktinės g. 2
Tarptautinė paroda „Nikola Tesla – žmogus, apšvietęs pasaulį“
Turbinų salėje – interaktyvi paroda „Leonardo da Vinčio mašinos“

Baltijos gintaro meno centras
Šv. Mykolo g. 12
Jurgitos Erminaitės-Šimkuvienės paroda „nelaukiamas laukimas“

Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerija
Vilniaus g. 39 / 6
Sigutės Valiuvienės paroda „Pasaulis šalia“

Galerija „Atletika“
Vitebsko g. 21
Grupinė paroda „Trapi pusiausvyra“

„Editorial“ projektų erdvė
Latako g. 3
Anastasios Sosunovos personalinė paroda „DIY“

Galerija A
Saulėtekio al. 14
Jūros Vaškevičiūtės tapybos ir keramikos paroda „NEmatytas Vilnius“

Buvusi siuvykla „Lelija“
Panerių g. 43
Paroda „Išardytos svajonės, nutrūkusios siūlės“

Kaunas

Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus
V. Putvinskio g. 55
Paroda „Žalia“
Paroda „Kasdienybės užrašai. Kitas Juozo Zikaro veidas“

Kauno paveikslų galerija
K. Donelaičio g. 16
Paroda „Moterų balsai. Istorijos iš Kauno tekstilės industrijos“
„Jaunųjų platformos“ ciklo paroda – Lukrecijos Zigmantaitės kolekcija „Re-“
Paroda „Modris Tenisonas: judesys ir ženklas“
iki 3 d. – Japonijos ir Lietuvos šiuolaikinės tekstilės meno paroda „Restart“

A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejus
V. Putvinskio g. 64
Miglės Kosinskaitės ir Peeterio Krosmanno paroda „Miesto hegzametras“

Adelės ir Pauliaus Galaunių namai
Vydūno al. 2
Paroda „Apie žalių bromų miestą. Vilnius Nacionalinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus rinkiniuose“

Galerija „Meno parkas“
Rotušės a. 27
Danieliaus Sodeikos darbų paroda „Žodžio forma“
Arvydo Žalpio darbų paroda „Suaugusiems vaikams“

Galerija „Aukso pjūvis“
K. Donelaičio g. 62
Monikos Požerskytės-Kalvelės ir Romualdo Požerskio fotografijų paroda „Netikėtas dialogas. Natiurmortai ir salos“

Klaipėda

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Prano Domšaičio galerija
Liepų g. 33
Žilvino Kempino personalinė paroda „Šviesos skulptūros“
Fotografijos paroda „Atodangos. Tapatybės paieškos Lietuvos fotografijoje“
Paroda „Karl Eulenstein (1892–1981). Sugrįžęs į Klaipėdą“
Paroda „Kasdienybės liudininkai. Natiurmortas kaip laikmečio re(de)konstrukcija“

Klaipėdos kultūrų komunikacijų centras
Didžioji Vandens g. 2
iki 10 d. – Alnio Staklės (Latvija) paroda „Švelni apokalipsė“ ir Žilvino Glušinsko fotografijų paroda „Juodos gėlės“
iki 10 d. – Vaclovo Strauko retrospektyvinė fotografijų paroda „Pamario užkalbėjimas: Jūrės marios, vėjas, smėlis“, Stanislavo Ostrouso (Ukraina) fotografijų paroda „Chersonas. Miestas X“ ir Gedimino Juškos fotografijų paroda „Laukimas“

Baroti galerija
Didžioji Vandens g. 2
Kosto Dereškevičiaus (1937–2023) tapybos paroda „Nerūpestingas gyvenimas“

Šiauliai

„Laiptų“ galerija
Žemaitės g. 83
iki 10 d. – Elgos Grynvaldės (Latvija) tapybos paroda „Labirintas“
nuo 8 d. – tarptautinė kalėdinių miniatiūrų paroda „Jau atvažiuoja šventa Kalėda“

Dailės galerija
Vilniaus g. 245
Paroda „Pirmapradis dangus“
Rodiono Petroffo „Grupinė paroda“

Panevėžys

Panevėžio miesto dailės galerija
Respublikos g. 3
Romualdo Petrausko (1958–2021) paroda „Levitacija“
Eglės Gineitytės paroda „Mokytojas ant akmens“
Keramikos paviljone – XXIV Panevėžio tarptautinio keramikos simpoziumo paroda

Fotografijos galerija
Vasario 16-osios g. 11
iki 9 d. – Petro Kaupelio paroda „Tarp realybės ir fantazijos“

Druskininkai

M.K. Čiurlionio namai-muziejus
M.K. Čiurlionio g. 35
Paroda „Čiurlioniai: gyvenimas muzikoje“

V.K. Jonyno galerija
Turistų g. 9
Paroda „Neregėti kūriniai“ iš V.K. Jonyno galerijos rinkinio

Palanga

Palangos gintaro muziejus
Vytauto g. 17
Paroda „Mūsų gyslomis teka gintaras“

Jono Šliūpo muziejus
Vytauto g. 23a
Paroda „Tapatybė ir forma. Kazio Varnelio kūryba“

Spektakliai

Vilnius

Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras
1, 2 d. 18.30, 3 d. 12 val. – PREMJERA! „PRADŽIOJE NEBUVO NIEKO“. Choreogr. Ž. Baikštytė, muzikos vad. ir dir. M. Barkauskas, komp. A. Jasenka, dramaturg. E. Jaras, scenogr. ir kost. dail. G. Brazytė, vaizdo projekcijų dail. M. Bardauskas, šviesų dail. L. Kleinas
6–9 d. 18.30 – G. Puccini „BOHEMA“. Muzikos vad. ir dir. R. Šervenikas, dir. J. Geniušas
10 d. 12 val. – W.A. Mozarto „UŽBURTOS AKYS“. Muzikos vad. I.J. Šimkus
10 d. 18 val. – „SARSUELA“. Muzikos vad. ir koncepcijos aut. V. Prudnikovas, dir. M. Staškus

Lietuvos nacionalinis dramos teatras
Didžioji salė
1–3 d. 18.30 – PREMJERA! „DALYKAI, KURIŲ NEIŠDRĮSAU PASAKYTI, IR DABAR JAU PER VĖLU“. Rež. ir dramaturg. K. Gudmonaitė, komp. D. Digimas, scenogr. ir vaizdo projekcijų koncepcijos aut. B. Šulniūtė, choreogr. M. Stabačinskas, kost. dail. J. Valenta, šviesos dail. J. Kuršys, muzikos vad. ir dir. R. Šumila. Vaidina T. Lipčius (diskantas), R. Ishimoto, E. Karosaitė, V. Zobielaitė (šokėjos), J. Dapkūnaitė, V. Rumšas, LNOBT choro artistai, LNOBT orkestro ansamblis
7–9 d. 18.30 – Molière’o „TARTIUFAS“. Rež. O. Koršunovas

Naujoji salė
2 d. 19 val. – PREMJERA! J. Strømgreno „RULETĖ“. Rež., scenogr., dramaturg., choreogr., muzikos parinkėjas J. Strømgrenas
5, 6 d. 19 val. – I. Wyrypajewo „GIRTI“. Rež. I. Wyrypajewas

Mažoji salė
3 d. 16 val. – M. Bellemare „LAISVĖ“. Rež. D. Gavenonis
5 d. 19.30 – Platono „DIALOGAI“. Rež. M. Ivanauskas
6 d. 19.30 – „KAS NEBIJO VIRDŽINIJOS VULF“. Rež. A. Jasenka
7 d. 19.30 – M. Algus „SIEROS MAGNOLIJOS“. Rež. E. Švedkauskaitė
8 d. 19.30 – „KIM JURI“ (pagal Hailji romaną „Parodymai“). Rež. P. Budrys

Vilniaus mažasis teatras
8, 9 d. 18.30 – PREMJERA! I. Bergmano „NEIŠTIKIMOJI“. Rež. N. Jasinskas, komp. G. Sodeika, scenogr. S. Šimkūnaitė, kost. dail. S. Straukaitė, choreogr. I. Navickaitė, šviesų dail. D. Urbonis. Vaidina A. Pikturnaitė, L. Malinauskas, D. Ciunis ir T. Stirna

Oskaro Koršunovo teatras
4 d. 19 val. *Keistuolių teatre* – B. Brechto „VESTUVĖS“. Rež. O. Koršunovas

Vilniaus senasis teatras
1, 6 d. 18.30 – PREMJERA! J. Pommerat „DVIEJŲ KORĖJŲ SUSIJUNGIMAS“. Rež. M. Klimaitė
2 d. 18.30 – W. Shakespeare’o „KARALIUS LYRAS“ (su lietuviškais subtitrais). Rež. J. Vaitkus
3 d. 12, 14 val. – „NAUJAMETINIAI NUOTYKIAI SAPNŲ ŠALYJE“. Rež. J. Rusakova
3, 5 d. 18.30 – „NAKTIS PRIEŠ“ (N. Gogolio kūrybos motyvais). Rež. Ž. Beniušis
8 d. 18.30 – „IDIOTAS“ (pagal F. Dostojevskio romanus „Idiotas“ ir „Demonai“). Rež. A. Jankevičius

Vilniaus teatras „Lėlė“
Didžioji salė
2 d. 12 val. – S. Siudikos „PRINCESĖ IR KIAULIAGANYS“ (pagal H.Ch. Anderseną). Rež. A. Mikutis
3 d. 12 val. – Just. Marcinkevičiaus „GRYBŲ KARAS“. Rež. A. Mikutis

Mažoji salė
3 d. 14 val. – „PASAKA APIE VĖŽLIUKĄ“ (Ž. Gryvos knygelės motyvais). Inscen. aut., rež. ir dail. A. Mikutis
9 d. 14 val. – N. Indriūnaitės „SNIEGUOLĖ IR SEPTYNI NYKŠTUKAI“ (pagal brolių Grimmų pasaką). Rež. N. Indriūnaitė
10 d. 14 val. – N. Indriūnaitės „COLIUKĖ“ (H.Ch. Anderseno pasakos motyvais). Rež. ir dail. R. Driežis

Palėpė
2 d. 14 val. – „PELENĖ“ (Ch. Perrault pasakos motyvais). Pjesės aut. ir rež. N. Indriūnaitė

„Menų spaustuvė“
1 d. 19 val. – ,,PASKUTINIS SPEKTAKLIS“. Rež. G. Zapalskis
2 d. 12 val. – „KNYGŲ PERSONAŽAI ATGYJA“ (Klaipėdos jaunimo teatras)
2 d. 16, 18 val. – „NAMAI“. Idėjos aut. ir rež. I. Jackevičiūtė
3 d. 19 val. – „LIETUVIŠKOJI NORA“ (H. Ibseno pjesės „Lėlių namai. Nora“ ir aktorės M. Mironaitės gyvenimo bei kūrybos motyvais). Rež. B. Mar
5 d. 17, 19 val. *Juodojoje salėje* – „BALTOJI LOPŠINĖ“. Choreogr. A. Šeiko (Šeiko šokio teatras)
6 d. 18.30 – *Kišeninėje salėje* – „TIK SUAUGUSIEMS“. Idėjos aut. ir rež. J. Tertelis (teatras „Atviras ratas“)
7 d. 19 val. – „ŽEMAITĖJĖ“. Rež. D. Rabašauskas (Klaipėdos jaunimo teatras)
8 d. 18.30 – PREMJERA! „AKVARIUMAS“ (pagal P. Marberio pjesę). Rež. I. Stundžytė

8 d. 19 val. – „PASISTENGIAU“.
Rež. I. Jackevičiūtė
9 d. 10 val., 10 d. 12 val. – Circus PUSH ’23 / Workshop with Aedín Walsh
9 d. 18.30 – PREMJERA! „PRAEIS“. Rež., dramaturgas ir aktorius J. Tertelis

Kaunas

Nacionalinis Kauno dramos teatras
1, 2 d. 18 val., 3 d. 15 val. *Didžiojoje scenoje* – PREMJERA! G. Minelgaitės-Duchin „SNIEGUOLĖ“. Rež. G. Minelgaitė-Duchin, komp. S. Kazlauskaitė, šviesų dail. P. Voronenka, choreogr. E. Senkuvienė. Vaidina S. Abdul-Majid, D. Svobonas, A. Ravdo, M. Bendžius, M. Navasaitytė, M. Ivanauskas, G. Petkutė, U. Žirgulė ir kt.
2 d. 12 val. *Mažojoje scenoje* – „LABAS, LAPE!“ (pagal E. Daciūtės pasaką „Laimė yra lapė“). Rež. E. Kižaitė
5–7 d. 18 val. *Rūtos salėje* – M. Myllyaho „PANIKA“. Rež. K. Gudmonaitė
8, 9 d. 19 val., 10 d. 15 val. *Didžiojoje scenoje* – D. Pinckney „DORIANAS“ (O. Wilde’o gyvenimo ir kūrybos motyvais). Rež. ir scenogr. bei šviesų dail. R. Wilsonas (JAV)
8 d. 11 val., 9, 10 d. 12 val. *Ilgojoje salėje* – „EMILIŲ EMILIS“. Rež. A. Gornatkevičius

Kauno valstybinis muzikinis teatras
1 d. 18 val. – A. Šenderovo „DEZDEMONA“. Muzikos vad. ir dir. R. Šumila, rež. ir choreogr. A. Cholina, dir. J. Geniušas
2 d. 18 val. – G. Verdi „NABUKAS“. Muzikos vad. ir dir. J. Janulevičius
3 d. 12 val. – Z. Bružaitės „GULIVERIO KELIONĖS“. Muzikos vad. ir dir. V. Visockis
3 d. 18 val. – T. Dobrzanskio „KARALIAUS ANTRININKAS“. Rež. K.S. Jakštas, dir. V. Visockis
4 d. 18 val. – D. Linx-Sylvain Charrier–Kauno bigbendas („France In Jazz“)
7 d. 18 val. – M. Kunze ir S. Levay „ELISABETH“. Muzikos vad., dir. J. Janulevičius
8, 9 d. 18 val. – F. Wildhorno „GRAFAS MONTEKRISTAS“. Dir. J. Janulevičius

Kauno kamerinis teatras
1 d. 18 val. – T. Jansono „NACIONALINĖS DARŽOVĖS“. Rež. A. Dilytė
2 d. 16 val. – „KVĖPAVIMAS“ (pagal D. McMillan pjesę „Plaučiai“). Rež. A. Leonova
3 d. 18 val. – PREMJERA! „PRAEIS“. Rež., dramaturg. ir aktorius J. Tertelis, komp. N. Polujanovas, scenogr. ir kost. dail. L. Luišaitytė
8 d. 18 val., 9 d. 15 val. – I. Falkovos, M. Bakalo „AR TAU LENGVA?“. Šoka E. Senkuvienė ir M. Eidrigevičius

Kauno lėlių teatras
2 d. 11, 15 val. – „PASAULĖLIAI“. Aut., rež. ir choreogr. B. Banevičiūtė, dail. M. Šiaulytytė, komp. R. Dikčienė
3 d. 12 val. – „ŠEIMYNĖLĖ IŠ DIDŽIOSIOS GIRIOS“. Rež. O. Žiugžda
9, 10 d. 11, 13, 15 val. *Mažojoje salėje* – „LIŪTAS IR PAUKŠTIS“. Rež. K. Csató (Vengrija)
9 d. 12, 14 val., 10 d. 10, 12, 14 val. – „KALĖDŲ SENELIO PAGROBIMAS“. Rež. A. Žiurauskas

Klaipėda

Klaipėdos valstybinis dramos teatras
1 d. 18.30, 3 d. 17 val. *Mažojoje salėje* – R. Bugavičiūtės-Pėcės „MAMA DRĄSA“ (pagal B. Brechtą). Rež. E. Seņkovas (Latvija)
2 d. 11, 12 val. *Kamerinėje salėje* – „DEBESŲ GAUDYKLĖ“. Choreogr. ir rež. L. Geraščenko (šokio teatras „Judesio erdvė“)
2 d. 17 val. – M. Gorkio „SAULĖS VAIKAI“. Rež. L. Groza
3 d. 17 val. *Mažojoje salėje* – J. Pulinovič „ELZĖS ŽEMĖ“. Rež. P. Gaidys
5, 6 d. 18.30 – „FRAGMENTAS“ (A. Čechovo „Trijų seserų“ trečiojo veiksmo motyvais). Idėja, kompozicija, pastatymas D. Krymovo
6 d. 18 val. *Mažojoje salėje* – D. Urnevičiūtės „TĖVUKO ŽAISLAI“. Rež. ir scenogr. M. Vendland (G. Šimkaus teatras „Artyn“)
6 d. 19.30 *Kamerinėje salėje* – N. De Poncharra „ŽIURKIAGALVIAI“. Kūrybinė komanda V. Masalskis, D. Želvys, P. Pinigis, L. Akstinaitė
8 d. 18.30 *Mažojoje salėje* – D. Nowakowskio „KAI KURIOS ERELIŲ RŪŠYS“. Rež. I. Reklaitis
9, 10 d. 12, 17 val. – V. Rimkaitės „SNIEGO KARALIENĖ“. Rež. P. Tamolė

Klaipėdos muzikinis teatras
2 d. 18.30, 3 d. 15 val. *Žvejų rūmuose* – G. Donizetti „MEILĖS ELIKSYRAS“
3 d. 12 val. *Žvejų rūmuose* – K. Lučinsko „TIKROJI DINOZAURŲ ISTORIJA“. Choreogr. A. Krasauskaitė
5 d. 17.30 *Žvejų rūmuose* – pažintis su operete „Orfėjas pragare“
6 d. 18.30 *Žvejų rūmuose* – J. Offenbacho „ORFĖJAS PRAGARE“. Muzikos vad. ir dir. T. Ambrozaitis
8 d. 18.30 *Žvejų rūmuose* – E. Balsio „EGLĖ ŽALČIŲ KARALIENĖ“. Dir. T. Ambrozaitis
10 d. 15 val. *Žvejų rūmuose* – J. Steino, J. Bocko, Sh. Harnicko „SMUIKININKAS ANT STOGO“. Dir. S. Domarkas

Šiauliai

Šiaulių dramos teatras
1 d. 18 val *Mažojoje salėje* – „TOBULA PORA“ („THE PERFECT MATCH, ARBA SU NAUJAIS METAIS, IONESCO!“) (pagal E. Ionesco pjesę „Kliedesiai dviem“). Rež. P. Ignatavičius
2 d. 18 val. – „VARDAN TOS…“ (pagal P. Vaičiūno dramą „Patriotai“). Rež. A. Giniotis
3 d. 12 val. – M. Jašinskaitės „#BJAURUSIS ANČIUKAS MOKYKLOJE #“. Rež. Š. Datenis
3 d. 17 val. *Mažojoje salėje* – „VISU GREIČIU ATGAL!“ (pagal P. Notte pjesę „Dvi poniutės pakeliui į Šiaurę“). Rež. A. Lebeliūnas
9 d. 18 val. – PREMJERA! „PATINA“. Rež. E. Švedkauskaitė
10 d. 12 val. – M. Baranauskaitės „DIDELĖ LIETUVIŠKA PASAKA“ (lietuvių liaudies pasakų motyvais). Rež. E. Kižaitė
10 d. 17 val. – A. Špilevojaus „BAGADELNIA“. Rež. A. Špilevojus

Panevėžys

Juozo Miltinio dramos teatras
1–3 d. 16 val. – PREMJERA! „VAIDUOKLIŲ LAIVAS“ (pagal W. Hauffo pasakas). Inscenizacijos aut. ir rež. A. Sunklodaitė, scenogr. ir kost. dail. R. Skrebūnaitė, komp. D. Gnedinas, choreogr. M. Pinigis. Vaidina M. Ancevičius, G. Arlauskas, D. Jankauskas, S. Juzėnienė, R.P. Misiūnas, M. Pauliukonis, E. Pavilionis, I. Sikorskytė, J. Skukauskaitė, G. Žiogas
8 d. 18 val. – I. Vyrypajevo „IRANO KONFERENCIJA“. Rež. A. Špilevojus (Miltinio laboratorija)
9 d. 18 val. – „ŠV. SPEIGAS“ (pagal Q. Tarantino „Grėsmingąjį aštuonetą“). Rež. A. Špilevojus
10 d. 12 val. *Mažojoje salėje* – „TIKROS PASAKOS“ (E. Favilli ir F. Cavallo knygos motyvais). Rež. Ž. Mičiulytė
10 d. 18 val. – „VOLPONĖ“ (pagal B. Jonsono pjesę). Rež A. Giniotis

Koncertai

Lietuvos nacionalinė filharmonija
2 d. 19 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – VIII Vilniaus fortepijono festivalis „Dedikacija jam“. Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras (meno vad. ir vyr. dir. M. Pitrėnas). Solistas M. García García (fortepijonas; Ispanija). Dir. M. Pitrėnas. Programoje K. Pendereckio, F. Chopino kūriniai
3 d. 12 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – koncertas visai šeimai „Žvėrių karnavalas“. Lietuvos kamerinis orkestras (meno vad. ir dir. S. Krylovas). Dir. M. Barkauskas. Solistai L. Gedvilas (fortepijonas), N. Valuntonytė (fortepijonas). Koncertą veda J. Šležaitė. Programoje C. Saint-Saënso fantazija „Žvėrių karnavalas“ dviem fortepijonams ir orkestrui
3 d. 16 val. *Vilniuje, Filharmonijos Mažojoje salėje*, – kamerinės muzikos koncertas „Susitikt tave norėčiau vėlei. Dainuoja Judita Leitaitė“. J. Leitaitė (mecosopranas), P. Daukšytė-Šereckienė (smuikas), B. Vingraitė-Andriuškevičienė (fortepijonas). Programoje J. Gruodžio, K. Kavecko, B. Dvariono, A. Bražinsko, K. Brundzaitės, K. Vasiliauskaitės, V. Striaupaitės-Beinarienės, A. Raudonikio, G. Kuprevičiaus kūriniai
6 d. 19 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – šventinis koncertas „Laisvės džiaugsmas“. N. Kazlaus (sopranas), V. Priebe (kontratenoras; Švedija), V. de Martino (fortepijonas; Italija). Dalyvauja ir koncertą veda A. Bružaitė (kanklės). Programoje H. Purcello, A. Vivaldi, J.S. Bacho, W.A. Mozarto, G.F. Händelio, G. Verdi, G. Rossini, G. Donizetti, J. Offenbacho kūriniai
9 d. 19 val. *Vilniuje, Filharmonijos Didžiojoje salėje*, – orkestro muzikos koncertas „H. Wieniawskio konkurso 2022 m. nugalėtoja Hina Maeda, LNSO, Modestas Barkauskas“. Lietuvos nacionalinis simfoninis orkestras (meno vad. ir vyr. dir. M. Pitrėnas). Solistė H. Maeda (smuikas; Japonija). Dir. M. Barkauskas. Programoje F. Mendelssohno, H. Wieniawskio, R. Schumanno kūriniai

Vilnius

Vilniaus arkikatedra bazilika
14 d. 12 val. – ciklas „Vox organi Cathedralis. Advento ir Šv. Kalėdų muzika“. Vargonuoja J. Kazakevičiūtė

S. Vainiūno namai
6 d. 17.30 – liaudies dainų klubo „Raskila“ dainų vakaras „Dainuoju Lietuvą“. Skambės dainos iš R. Matulio ir B. Burauskaitės 1969 m. Vilniuje įkurto klubo „Raskila“ repertuaro

Vilniaus arkikatedra bazilika
7 d. 12 val. – ciklas „Vox organi Cathedralis. Advento ir Šv. Kalėdų muzika“. Vargonuoja I. Gerlikaitė

Vakarai

Vilnius

Rašytojų klubas
4 d. 18 val. *Valdovų rūmų Didžiojoje renesansinėje menėje* – Kalbos vakaras, skirtas F. Bortkevičienės 150-osioms gimimo metinėms. Bus įteikta 2023-iųjų Kalbos premija R. Urnėžiūtei

Bažnytinio paveldo muziejus
7 d. 18 val. – ciklas „Kijevo krikščionybės skaitiniai Vilniuje“. Diskusija „Bažnytinės Unijos iššūkis“. Dalyvauja D. Baronas, A. Bumblauskas, L. Jovaiša

S. Vainiūno namai
9 d. 18 val. – A. Girdzijauskaitės knygų ir naujausios „Kovido meto užrašai“ pristatymas. Dalyvauja knygų autorė, pianistas P. Jaraminas ir kt.

Bibliografinės žinios

GROŽINĖ LITERATŪRA. LITERATŪROS MOKSLAS

Annemarie Ní Churreáin : [eilėraščiai]. – [Druskininkai] : Poetinis Druskininkų ruduo, 2023. – 27, [1] p.. – (Versopolis, ISSN 2669-0756). – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-8282-14-6

Apie katiną, gelbėjusį knygas : romanas / Sōsuke Natsukawa ; iš japonų kalbos vertė Miglė Dumšaitė-Červokienė. – [Vilnius] : [„Baltų lankų“ leidyba], [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-479-774-3

Apleidimas : [romanas] / Abdulrazak Gurnah ; iš anglų kalbos vertė Akvilina Cicėnaitė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 258, [2] p.. – Tiražas 800 egz.. – ISBN 978-609-01-5757-2 (įr.)

Bimbalmūšys : vaikystės prisiminimai / Saulius Baltrūnas ; [iliustracijų autorė Patricija Burhaj]. – Kaunas : Ridsales, 2023. – 189, [3] p. : iliustr.. – Tiražas 200 egz.. – ISBN 978-609-489-464-0 (įr.)

Claus Høxbroe : [eilėraščiai]. – [Druskininkai] : Poetinis Druskininkų ruduo, 2023. – 33, [1] p.. – (Versopolis, ISSN 2669-0756). – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-8282-13-9

Eilėraščiai / Aldona Mykolaitytė-Vėgėlienė. – Vilnius [i.e. Kaunas] : Ridsales, 2023. – 54, [1] p. : iliustr.. – Tiražas 300 egz.. – ISBN 978-609-489-438-1 (įr.)

Elektra : [romanas] / Jennifer Saint ; iš anglų kalbos vertė Jurgita Jagminaitė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 340, [3] p. : portr.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-01-5750-3 (įr.)

Fantominiai džiaugsmai = Фантомныя радасці : poezijos rinktinė / Andrej Chadanovič ; [sudarymas: Andrej Chadanovič, Alvydas Šlepikas] ; [vertėjai Vladas Braziūnas, Marius Burokas, Daiva Čepauskaitė … [et al.]. – Druskininkai : Poetinis Druskininkų ruduo, [2023]. – 294, [9] p. : portr.. – (PDR bičiulių serija ; kn. 2). – Tiražas 500 egz.. – ISBN 978-609-8282-12-2

Nepažįstamasis tamsoje : romanas / Mary Higgins Clark ; iš anglų kalbos vertė Regina Šeškuvienė. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 245, [2] p.. – Tiražas 2300 egz.. – ISBN 978-609-01-5772-5 (įr.)

Poetinis Druskininkų ruduo = Druskininkai Poetic Fall : [almanachas] / sudarytojai Vytas Dekšnys, Rimas Užgiris. – [Vilnius] : [Vaga] ; [Druskininkai] : [Poetinis Druskininkų ruduo], 2023. – ISSN 1822-3079

2023, Geri poetai vagia? = Do good poets steal?. – 2023. – 248, [1] p.

Regėjimai : [eilėraščiai] / Algis Jakštas. – Vilnius : „Diemedžio“ leidykla, 2023. – 335, [1] p. : iliustr.. – ISBN 978-9986-23-242-1 (įr.)

Stebintis slapčia : romanas / Gytha Lodge ; iš anglų kalbos vertė Almantė Rimavičienė. – [Vilnius] : [„Baltų lankų“ leidyba], [2022]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-479-772-9

Tūkstantis saulių skaisčių : [romanas] / Khaled Hosseini ; iš anglų kalbos vertė Jonas Čeponis. – Vilnius : Alma littera, 2023. – 446, [1] p.. – Tiražas 2000 egz.. – ISBN 978-609-01-5764-0 (įr.)

Vingis : almanachas : poezija, proza, menas / Tarptautinė literatų, rašytojų ir menininkų gildija „Vingis“ ; redaktoriai Liudmila Intejeva ir Jonas Laurinavičius. – [Vilnius] : [Tarptautinė literatų, rašytojų ir menininkų gildija „Vingis“], 2023. – ISSN 2538-8886

[Nr.] 13 / sudarytoja Onutė Kulbokienė. – 2023. – 227, [1] p. : iliustr., portr.. – Tiražas 120 egz.

Virsti vilku : romanas / Kerstin Ekman ; iš švedų kalbos vertė Alma Braškytė. – [Vilnius] : [„Baltų lankų“ leidyba], [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-479-808-5

Žudikų traukinys : romanas / Kotaro Isaka ; iš japonų kalbos vertė Miglė Dumšaitė-Červokienė. – [Vilnius] : [„Baltų lankų“ leidyba], [2023]. – 1 epub failas. – ISBN 978-609-479-776-7

GROŽINĖ LITERATŪRA VAIKAMS IR JAUNIMUI

Dabar Marselis / Ilona Ežerinytė. – [Vilnius] : Dominicus Lituanus, [2022]. – 101, [1] p. : iliustr.. – Tiražas 1500 egz.. – ISBN 978-609-8227-37-6 (įr.)

Džordžas ir Visatos paslaptys : [romanas] / Lucy ir Stephen Hawking [bendradarbiaujant su] Christophe Galfard ; iš anglų kalbos vertė Alina Momkauskaitė ir Andrius Bernotas ; iliustravo Garry Parsons. – Kaunas : Jotema, [2021]. – 1 epub failas : iliustr., portr.. – ISBN 978-609-490-065-5

Džordžas – Visatos lobių ieškotojas : [romanas] / Lucy ir Stephen Hawking ; iš anglų kalbos vertė Alina Momkauskaitė ; iliustravo Garry Parsons. – Kaunas : Jotema, [2022]. – 1 epub failas : iliustr.. – ISBN 978-609-490-085-3

Kol tavęs nebuvo / Morgan Matson ; iš anglų kalbos vertė Gabrielė Virbickienė. – [Vilnius] : Alma littera, [2021]. – 1 epub failas : iliustr.. – ISBN 978-609-01-4567-8

Kuosos Kro namai ir atvirkščiai : [eilėraščiai vaikams] / Vladas Braziūnas ; [iliustracijos: Vanda Padimanskaitė]. – Vilnius : Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, [2022]. – 58, [2] p. : iliustr.. – Tiražas 1000 egz.. – ISBN 978-609-480-344-4 (įr.)

Miegančioji gražuolė : [pasaka su lipdukais] / [iš anglų kalbos vertė Lina Pradkelienė]. – Vilnius : Presvika, [2022]. – [17] p., įsk. virš., [2] įd. lipdukų lap. : iliustr.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-483-233-8

Piteris Penas : [pasaka su lipdukais] / [iš anglų kalbos vertė Lina Pradkelienė]. – Vilnius : Presvika, [2022]. – [17] p., įsk. virš., [2] įd. lipdukų lap. : iliustr.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-483-236-9

Raudonkepuraitė : [pasaka su lipdukais] / [iš anglų kalbos vertė Lina Pradkelienė]. – Vilnius : Presvika, [2022]. – [17] p., įsk. virš., [2] įd. lipdukų lap. : iliustr.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-483-235-2

Trys paršiukai : [pasaka su lipdukais] / [iš anglų kalbos vertė Lina Pradkelienė]. – Vilnius : Presvika, [2022]. – [17] p., įsk. virš., [2] įd. lipdukų lap. : iliustr.. – Tiražas 3000 egz.. – ISBN 978-609-483-234-5

Parengė Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos mokslų departamento Nacionalinės bibliografinės apskaitos skyrius

Savaitės filmai

„Napoleonas“

Bado žaidynės: sakmė apie strazdą ir gyvatę ***

Piktadario genezė. Tiesa, prezidentas Snou – žiaurus Panemo, distopinės visuomenės iš „Bado žaidynių“ sagos, diktatorius – mažiau mitinis nei „Žvaigždžių karų“ Dartas Veideris, tačiau čia jam siūloma panašaus stiliaus kilmės istorija. Ambicingas jaunuolis įsimyli vieną iš „žaidynių“ dalyvių, iš to ir kyla pagrindinis filmo konfliktas. Tomo Blytho charizma prestižinių aktorių (Viola Davis, Peteris Dinklage'as, Jasonas Schwartzmanas) apsuptyje kurį laiką kompensuoja personažo, judančio tarsi kompasas, nenuoseklumą. Šiandienos paauglių franšizių kontekste tai yra aukšto lygio kūrinys. Tiesa, retrofuturistinė estetika įkvepia labiau nei asmeniškumo stokojanti režisūra. („The Hunger Games: The Ballad of Songbirds & Snakes“, rež. Francis Lawrence, JAV, 2023)

Gėlių mėnulio žudikai *****

XX a. 3-iajame dešimtmetyje Oklahomoje atradus daug naftos, oseidžų indėnų gentis tapo turtinga ir sukėlė baltųjų pavydą bei gobšumą. Siekdamas pasipelnyti iš juodojo aukso, įtakingas galvijų augintojas Bilas Heilas (Robert De Niro) paskatina savo sūnėną Ernestą Burkhartą (Leonardo DiCaprio) sužavėti ir vesti oseidžų moterį Molę (Lily Gladstone). Po serijos žiaurių oseidžų mirčių naujai įkurtas FTB atskleidžia sudėtingą sąmokslą, siekiantį aukščiausius valdžios sluoksnius. Pagal to paties pavadinimo Davido Granno knygą sukurtame filme kalbama apie nežaboto kapitalizmo ir indėnų išnaudojimo pasekmes. Tai meistriškas Martino Scorsese kūrinys, tampantis savotiška jo ankstesnių filmų revizija. („Killers of the Flower Moon“, rež. Martin Scorsese, JAV, 2023)

Kapitonė Marvel 2 ***

Filmo „Kapitonė Marvel“ (2019) tęsinyje superherojės (Brie Larson) galios netikėtai susipina su jos dukterėčios Monikos (Teyonah Parris) ir paauglės, aistringos Kapitonės Marvel gerbėjos Kamalos (Iman Vellani) galiomis. Kovoje su nestabilia visata ir kerštingais Kri ateiviais trys moterys turės šansų tuo atveju, jei sugebės suvienyti savo galias, o tai įmanoma tik pasitelkus empatiją ir komandinę dvasią. Referuojant į socialines medijas ir jaunų gerbėjų elgesį sukuriamas autoironiškas filmo tonas. („The Marvels“, rež. Nia DaCosta, JAV, 2023)

Napoleonas ***

Korsikietis artilerijos vadas Napoleonas Bonapartas (Joaquin Phoenix) per Prancūzijos revoliucijos suirutę pakyla iki brigados generolo rango ir toliau skina pergalę po pergalės. Kai jis tampa Prancūzijos konsulu ir net imperatoriumi, jo likimas pasikeičia. Šiame prabangiame istoriniame filme apie Napoleono iškilimą ir nuopuolį dramatizuojama jo santuoka su Joséphine de Beauharnais (Vanessa Kirby) kaip herojaus emocinis Achilo kulnas. Joaquinui Phoenixui iš tiesų pavyksta perteikti dichotomiją tarp didvyriškumo ir begalinės aistros. Tačiau dominuoja pribloškiančios mūšio scenos. („Napoleon“, rež. Ridley Scott, D. Britanija, JAV, 2023)

Nukritę lapai ******

Sėkmės nelepinama moteris netenka darbo prekybos centre, nes pasiima maisto produktų, kurių galiojimo laikas pasibaigęs. Depresija sergantis vyras praranda darbą, nes kilnoja taurelę. Abu susitinka karaokės bare, bet vienas kitą suranda tik po daugybės kliūčių. Šis Aki Kaurismäki vadinamosios proletariato trilogijos tęsinys perpintas žiniomis apie karą Ukrainoje, tačiau politiškumas randasi privačioje sferoje, o laimės paieškos vyksta niūrioje realybėje. Lakoniškas, minimalistinis šedevras – amžinas meilės ir solidarumo prašymas. („Kuolleet lehdet“, rež. Aki Kaurismäki, Suomija, Vokietija, 2023)

Praėję gyvenimai ****

Mergina su šeima emigruoja iš Pietų Korėjos į Kanadą ir praranda ryšį su vaikystės draugu. Praėjus dvidešimt ketveriems metams, po trumpo, bet intensyvaus bendravimo internetu etapo jie vėl susitinka Niujorke. Filmas remiasi autobiografine režisierės patirtimi ir demonstruoja puikų personažų emocinių pasaulių pajautimą. Filme mažiau kalbama apie konkrečios imigracijos istorijos realijas, o daugiau apie lemtingą ryšį. Filmas taip pat subtiliai leidžia suprasti, kad keisdamas gyvenamąją vietą, kirsdamas svetimų šalių, kalbų, papročių ir pan. ribas, žmogus neatšaukiamai neužveria durų tam, nuo ko nutolo. („Past Lives“, rež. Celine Song, JAV, P. Korėja, 2023)

****** – šedevras, ***** – pasižiūrėti būtina, **** – geras filmas,
*** – būna ir geriau, ** – jei turite daug laiko, * – niekalas

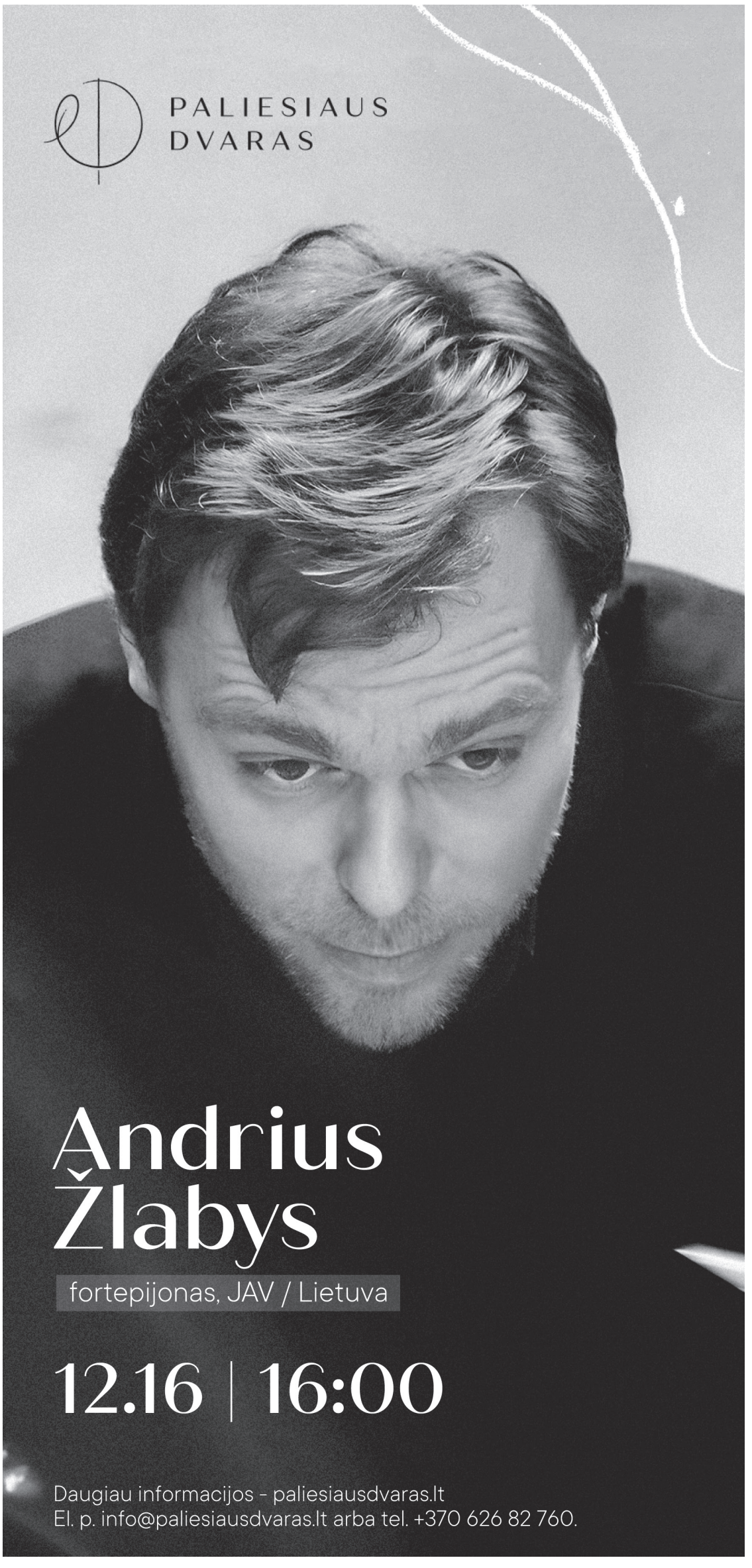

Redaktorė – Agnė Narušytė (**dailė**, **fotografija**)
Redaktorės pavaduotoja – Rūta Jakimavičienė | **Kinas** – Ilona Vitkauskaitė
Teatras, šokis – Ieva Tumanovičiūtė | **Muzika** – Laimutė Ligeikaitė
Stilius – Violeta Kundrotienė
Dizainas – Jokūbas Jacovskis | **Maketas** – Vanda Čemerkaitė
Finansininkė – Brigita Misiuvienė | **Direktorius** – Linas Vildžiūnas

7md

© „7 meno dienos“. Kultūros savaitraštis. Išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1992 m. sausio 10 d. Leidėjas VšĮ „7 meno dienos“,
S. Konarskio g. 49, 03123 Vilnius. El. paštas redakcija@7md.lt.
ISSN 1392-6462. 4 sp. l. Tiražas 850 egz.
Spausdino UAB „AL Grupė“, Užpalių g. 83A, Utena
Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Lietuvos kultūros taryba
Vilniaus miesto savivaldybė
Lietuvos kino centras